ΕΠΙΣΤΗΜΗ, ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ, ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΑ

ΕΤΟΣ Η'.	Ἐν Πειραιεῖ Ἀπρίλιος	ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
ΑΡΙΘ. 88	1892	Δ. Κ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Π. ΚΡΕΜΟΥ

ΝΑΞΟΣ

(Συνέχεια τοῦ προηγουμένου φυλλαδίου).

Περὶ πτηνῶν.

Πρῶτον πρέπει ν' ἀρχίσωμεν ἀπὸ τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν δηλ. τὸν *ἀετόν*· αὐτὸς εἶναι μεγάλου σώματος, ἔχει μεγάλην δύναμιν εἰς τὸ ῥάμφος καὶ ὄνυχας αὐτοῦ. Ἡ φυσικὴ ἱστορία παρασταίνει ὅτι ἔχει μίαν βλέψιν σπανιωτάτην λέγοντας ὅτι ἀπὸ τὰ ὑψηλότερα μέρη ὁποῦ πετᾷ βλέπει εἰς τὴν γῆν τοὺς μύρμηκας. Τὰ λάφυρα αὐτοῦ εἶναι λαγωοί, μικρὰ ἀρνιὰ καὶ γίδια.

Τὰ δευτερεῖα δὲ τοῦ ἀετοῦ ἔχει ὁ γὺψ ἢ σκανιὰς κατὰ τὴν Νάξον· καὶ αὐτὸ εἶναι μεγάλον εἰς τὸ σῶμα καὶ δυνατὸν εἰς τοὺς ὄνυχας καὶ ῥάμφος. Αὐτὸ τὸ γένος τῶν πτηνῶν ὡς καὶ τῶν ἀετῶν κατοικοῦν εἰς τὰ τρία ὑψηλότερα ὄρη τῆς Νάξου, **Διός, Κορωνῆς,** καὶ **Πανάρεως, ἢ Φανάρι**. Οἱ γύπες λαμβάνουν τὴν εἴδησιν ἐκ τῆς ὀσφρήσεως εἰς διάστημα τριῶν καὶ τεσσάρων ὡρῶν μακρόθεν ὅτι ὑπάρχει κανὲν ψοφίμιον ζῶον καὶ προφθάνουν ἐκεῖ διὰ νὰ χορτάσουν ἐξ αὐτοῦ καί, ὅταν παραφάγουν, δὲν δύνανται πλέον

εἰς τὸ νὰ πετάξουν ἕως εἰς ἕνα διάστημα καί, ἐάν τις ἄνθρωπος ἤθελε πηγαίνει πρὸς αὐτοὺς χωρὶς ὅπλον, τουφέκι, ὁρμοῦν κατ' αὐτοῦ διὰ νὰ τὸν καταπολεμήσουν μὲ τοὺς ὄνυχας καὶ ῥάμφος αὐτῶν καί, ἐὰν καὶ κρατεῖ καὶ ῥάβδον ἢ ῥόπαλον, δὲν δειλιάζουν διόλου καί, ἀφοῦ χωνεύσουν, τότε περιπατοῦν καὶ πηγαίνουν εἴς τι ὕψωμα διὰ νὰ λάβουν ἀπ' ἐκεῖ ἀέρα διὰ νὰ πετάξουν.

Ὑπάρχουν καὶ *κόρακες*, οἱ ὁποῖοι δὲν εἶναι καὶ αὐτοὶ μικροί, εἶναι ὡς μία κοῦκλα ὁ καθένας· καὶ αὐτὰ τρώγουν πτώματα ψόφια καὶ ἄλλα διάφορα προϊόντα καθὼς σῦκα, σταφύλια, συκάμινα. Αὐτοὶ φέρουν ἕνα μέλαν λαμπρὸν πτερὸν ὡραίου χρώματος. Τὸ ῥάμφος αὐτῶν εἶναι ἐρυθρὸν καθὼς καὶ οἱ πόδες των. Αὐτοὶ οὔτε φεύγουν οὔτε ἔρχονται ἀπὸ ἄλλους τόπους. Ὅταν τὰ ψοφίμια εἶναι πλησίον χωρίων ὅπου συνάζονται οἱ σκύλοι καὶ οἱ κόρακες, ἐμπλέκονται εἰς τὸ μεταξύ των ποῖοι ἐξ αὐτῶν νὰ φάγουν τὸ περισσότερον μέρος καὶ ζαλίζουν τὰς ἀκοὰς τῶν ἀνθρώπων μὲ τὸ κρά.

Αἱ *γλαῦκες* ὑπάρχουν παρὰ πολλαὶ καὶ διαφόρων εἰδῶν καὶ μεγέθους, αἱ ὁποῖαι ἐπὶ καιρῶν τῶν γαληνιαίων νυκτῶν φωνάζουν εἰς ὅλον αὐτὸ τὸ διάστημα. Μερικοὶ τῶν κατοίκων δὲν ὑποφέρουν αὐτάς· εἰς ἄλλους δὲ εἶναι εὐάρεστοι αἱ φωναὶ αὐτῶν. Αὐταὶ φωλεύουν τὸ περισσότερον εἰς τὰς τρύπας τῶν ὀσπιτιῶν τῆς ἐξοχῆς καὶ πολλοὶ λαμβάνουν τὰ αὐγά των, τὰ ὁποῖα εἶναι τέσσαρα ἢ καὶ 5, τὰ ῥίπτουν αὐτά, καὶ τῆς βάζουν τῆς ὄρνιθας· αὐτὴ τὰ κλωσᾷ καὶ τὰ ἐβγάζει πουλιά. Ἅμα λοιπὸν ἐβγοῦν, φεύγει ἡ μητέρα καὶ πηγαίνει νὰ τῶν φροντίσῃ τροφὴν ἡ ὁποία εἶναι τὸ συνηθέστερον ἀπὸ ἀκρίδας· καὶ ἐπειδὴ τὰ ὀρνιθόπουλα δὲν τὰς τρώγουν, τότε τὰ ἀναγνωρίζει ὅτι δὲν εἶναι δικά της καὶ τὰ τζιμπᾷ κατακέφαλα καὶ οὕτως τὰ τελειώνει, ἐὰν δὲν φροντίσῃ τινὰς νὰ τῆς τὰ πάρῃ· καὶ αὐτὰ τὰ νεογνὰ λαμβάνουν παντοτε μερικὰ μορφώματα τῆς κουκουβάγιας.

Αἱ *κουροῦναι*, αἱ ὁποῖκι εἶναι καὶ αὐταὶ πουλιὰ κατοικιτήρια ἐδῶ, εἶναι εἰς τὸ σχῆμα τῶν κοράκων εἰς τὸ ῥάμφος καὶ εἰς τοὺς πόδας πλὴν μὲ τὴν διαφοραν, ὅτι αὐταὶ ἔχουν εἰς τὰς πτέρυγας καὶ εἰς τὸ στῆθος ἕνα χρῶμα πτακτοειδες. Αὐταὶ φέρουν βλάβην εἰς τοὺς ἀγροὺς καὶ ἀμπελῶνας.

Τὰ μικρὰ πουλιὰ εἶνε ὡς εἰς ἄλλα μέρη. Αἱ *καρδερῖναι*, αἱ *καναβῖναι*, καὶ ὅλοι οἱ *κορυδαλλοὶ* εἶνε μὲ ἐπίκρανον καὶ αὐτὸ δὲν κελαδεῖ εἰμὴ μόνον τὴν αὐγήν, καὶ ᾄδεται λόγος ὅτι τὸ πρῶτον ἐξ ὅλων τῶν πτηνῶν ὁπαῦ θὰ νὰ ἐξυπνήσῃ εἶνε αὐτό.

Ὑπάρχουν δύο εἰδῶν *κοσσύφια*, τὸ μὲν εἶνε μαῦροι στα κτεροειδεῖς, τὸ δὲ κατάμαυροι ὡραίου χρώματος· εἶναι καὶ ἓν ἕτερον εἶδος ὀνομαζόμενκι *τσίχλαι*· αὐταὶ εἶναι τὸ χρῶμά των λευκομέλαναι· εὑρίσκονται εἰς τὰς κοιλάδας καὶ εἶναι ἰσομεγέθεις μὲ τὰ κοσσύφια. Αὐτὰ δὲν εἶναι ἐγκατοικητήρια πτηνά, εἰμὴ ἔρχονται κατὰ τὰς πρώτας βροχὰς τοῦ φθινοπώρου, ὅτε εἶναι βόρειος ἄνεμος ὡς χιονιστής. Ἔχουν δὲ τὰ αὐτὰ τρία εἴδη μίαν ὡραίαν γεῦσιν εἰς τὸ φαγητόν, μάλιστα δὲ κατ' ἐξοχὴν ψητὰ ὁποῦ εἶναι τὰ φυσικά τους.

Αἱ *βεκάτσαι*, αἱ ὁποῖαι καὶ αὐταὶ ἀρχίζουν νὰ ἔρχωνται ἀπὸ τὸν 8βριον μῆνα εἶναι καὶ αὐταὶ καλῆς γεύσεως.

Αἱ *ἄγριαι πάπιαι*, ὁποῦ καὶ εἰς καιρὸν χειμῶνος εἶναι πλησμονή, καὶ αὐταὶ ἔχουν καλὸν φαγητόν.

Τὰ *τρυγόνια* καὶ μερικὰ ἄγρια *περιστέρια* δίδουν πολλῶν εἰδῶν φαγητὰ εἰς τὴν τράπεζαν. Αἱ *κοκκινόχροοι πέρδικες*, αἱ ὁποῖαι δὲν φεύγουν ποτὲ ἐκ τῆς νήσου, ὁμοίως καὶ οἱ *λαγῳοὶ* καὶ τὰ *κονέλια* εἶναι πάντοτε τὸ συνηθισμένον κυνήγιον τῆς Ναξου, ἐπειδὴ καὶ αὐτὰ τὰ τρία εἴδη εἶναι κατοικητήρια, τὰ δὲ λοιπὰ εἶναι εἰς τὰς ἐποχὰς αὐτῶν τὸ κάθε εἶδος.

Τὰ *ἀηδόνια* εὐφραίνουν τὰς οἰκίας τὰς πλησίον ποταμίσκων καὶ ῥυακίων μὲ τὴν ὡραίαν αὐτῶν μελῳδίαν καὶ κατ' ἐξοχὴν ἐν καιρῷ νυκτός· πλὴν αὐτὴ ἡ εὐχαρίστησις δὲν διαρκεῖ περισσότερον ἀπὸ δύο μῆνας ἀρχίζοντας ἀπὸ τῆς 15 Ἀπριλίου καὶ ἀκουλουθοῦν ἕως τὰς 15 Ἰουνίου, καὶ τότε κάμνει ὅλως διόλου παῦσιν τῆς ὡραίας αὐτῆς εὐχαριστήσεως. Ὅσον ὡραία καὶ μελῳδικὴ εἶναι ἡ φωνή του, τόσον ἄσχημον εἶναι τὸ σῶμα αὐτοῦ μὲ τὰ πτερά.

Περὶ χελέων τῶν ποταμῶν

Τὰ ποταμάκια καὶ χανδάκια δὲν δίδουν ἄλλα ψάρια εἰμὴ μόνον *χέλια*, τὰ ὁποῖα ἀγρεύονται τὸ καλοκαῖρι, ὅταν ὀλιγοστεύουν τὰ νερά, διότι παρ' ὀλίγα, τὰ ὁποῖα τρέχουν ἕως τὴν θάλασσαν, τὰ περισσότερα ἐξ αὐτῶν στεγνώνουν εἰς τὴν ἄμμον προτοῦ νὰ φθάσωσιν εἰς τὸ ἀκροθαλάσσιον. Τρόπος τοῦ ψαρεύματος εἶναι ὁ ἀκόλουθος· κόπτουν εἰς τὸ νερὸν ἕνα χόρτον γαλακτῶδες ὀνομαζόμενον ἀπὸς ἢ φλόμος εἰς μικρὰ τεμαχια εἰς τὸ μῆκος ὡς ἕνας δακτυλος· ἐξ αὐτῶν ἐβγαίνει ἕνα ἄσπρον ὑγρὸν ὡς τὸ γαλα καὶ μετ' αὐτὸ βιάζει τὰ χέλια νὰ πηγαίνουν ἀλλαχοῦ, διὰ νὰ ἀναπνεύσωσιν εἰς δροσερὰ ὕδατα καὶ οὕτω συναθροίζονται εἰς τὴν ὄχθην τῶν ποταμιῶν καὶ χανδάκων, καὶ τὰ συλλαμβάνουν, πλὴν πρέπει τὴν ἰδίαν ἡμέραν νὰ φαγωθῶσι, διότι αὐτὸ τὸ ὑγρὸν εἶναι ἕνα εἶδος δηλητηρίου καὶ διαπερνᾷ τὸ σῶμα τῶν χελίων καὶ βρωμέζουν· Καὶ ἐπειδὴ αὐτὸ τὸ ψαρευμα γίνεται τὸν καθ' ἕκαστον χρόνον, δὲν ἔχουν καιρὸν τὰ χέλια ὅπου νὰ μεγαλώσουν καὶ τὸ ἄλλο, ὅταν καταίβουν οἱ χείμαρροι τὸν χειμῶνα, τὰ διασκορποῦν εἰς βαραθρους βαθεῖς. Αὐτὸ τὸ ψαρευμα ἔπρεπε νὰ τελειώσῃ μετ' ὀλίγον τὸ εἶδος αὐτῶν τῶν ψαριῶν, πλὴν ὑπάρχει παντοτε πλουσιοπάραχον. Λέγουν ὅτι εἶδον πολλάκις ὅπου νὰ ἐβγαίνουν ἀπὸ τὰς πηγὰς τοῦ ὕδατος πλῆθος μικρῶν χελίων περιπεπλεγμένων ἕνα μὲ τὸ ἄλλο, τὰ ὁποῖα διεσκορπίσθησαν εἰς τὰ ποταμάκια. Οὕτως ἔπρεπε νὰ εἴπωμεν ὅτι αὐτὸ τὸ ψαρι πολλαπλασιάζεται πολὺ εἰς τὰς φυσικὰς πηγὰς τῶν βουνῶν, ὅπου ἀπ' αὐτὰς διαδίδονται εἰς διάφορα μέρη κατὰ τὴν σειρὰν τοῦ τρεξίματος αὐτοῦ.

Εἰς αὐτοὺς τοὺς ποταμοὺς ὑπάρχει καὶ πλῆθος καβούρων

οἱ ὁποῖοι προεννοοῦν τὰς τρικυμίας καὶ πλημμύρας καὶ οὕτω τραβιῶνται μακρόθεν ἀπ' αὐτῶν εἰς ὑψηλότερα μέρη, διὰ νὰ μὴ μετατοπίσωσιν αἱ πέτραι τῶν ποταμίων καὶ τοὺς συντρίψουν.

Περὶ θαλασσέων ἰχθύων

Ἡ θάλασσα δίδει πλουσιοπαρόχως ὀψάρια κάθε εἴδους· ὅταν ὑπάρχουν ξένοι ψαράδες εἰς Ναξον, ἀκόμη καὶ *κογχύλια* καὶ *γοῦπαι* δύο εἰδῶν· τὰς μὲν μεγάλας ὀνομάζουν *ἀσπρόγουπες*, πλὴν δὲν ἔχουν τόσην καλὴν γεῦσιν, τὰς δὲ μικρὰς τὰς ὀνομάζουν *σμαρίδες*, αἱ ὁποῖαι εἶναι πολὺ νόστιμον φαγητόν· πολλοὶ ὅπου τὰς προτιμοῦν ἀπὸ τὰ ψάρια. Ὑπάρχει καὶ πρὸς τὸ νότιον μέρος τῆς πόλεως Νάξου ἓν μέρος, ὅπου ὀνομάζεται *Ἀλυκαί*, καὶ εἶναι αὐταὶ δύο· ἡ μία εἶναι ψαραλυκή, ἡ ὁποῖα ἐβγάζει ἀρκετὰ ψαρια, πλὴν τὰ περισσότερα ἐξ αὐτῶν εἶναι οἱ *κέφαλοι* ὀνομαζόμενοι· ἐβγάζει δὲ καὶ ἄλλων διαφόρων εἰδῶν πλὴν δὲν εἶναι τόσης καλῆς ποιότητος, ἐπειδὴ καὶ εἰς αὐτὸ τὸ μέρος ῥίπτονται τὰ περισσότερα ποτάμια τῆς Ναξου. καὶ ὑπάρχει λάσπη ἀρκετή, ἡ ὁποία φέρει βλάβην εἰς τοὺς τρώγοντας αὐτα. Οἱ ἰατροὶ τὰ ἐμποδίζουν εἰς τοὺς ἀναλαμβάνοντας ἀσθενεῖς νὰ τὰ τρώγουν.

Περὶ ὀφιδίων.

Τὰ φίδια εἶνε εἰς Νάξον τὰ ἀκόλουθα· πρῶτον καὶ μεγαλείτερον ἀπ' ὅλα εἶναι ὁ ὀνομαζόμενος *λαφιάτης*· αὐτὸς ἔχει μέγεθος μιᾶς ὀργυιᾶς ἢ ἑνὸς ἀνθρώπου σώματος μετρίου ἀναστήματος· εἰς τὸ χόνδρος δὲ εἶναι ὡς ἕνα αὐγὸν μεγάλης ὄρνιθος· ἔχει δύο μέλανας ὀφθαλμοὺς ὅπου ἀκτινοβολοῦν ὡς οἱ λαμπροὶ ἀστέρες, διὰ μέσου τῶν ὁποίων παρασταίνουν ὅτι μαγνητίζει τόσον τὰ πουλιὰ ὅσον καὶ τοὺς ποντικοὺς καὶ τοὺς τραβᾷ ἀπὸ μακρόθεν τόσον αὐτοὺς ὅσον καὶ τὰ πετούμενα. Πραττει δὲ καὶ ἄλλην μηχανήν: πηγαίνει εἰς τὰ σπίτια τῆς ἐξοχῆς ὅπου ἔχουν ὀρνίθια καὶ κάνουν εἰς τὸ ὕπαιθρον τὰ αὐγα, ἐκ τῶν ὁποίων τρώγει τρία ἢ τέσσαρα χωρὶς νὰ ἠμπορῇ νὰ σπάσῃ το τσόφλιον, μετὰ δὲ πηγαίνει καὶ τυλίεται εἰς ἕνα κορμὸν δένδρου, καὶ οὕτως συντρίβονται. Μίαν φορὰν λοιπὸν μεταξὺ εἰς τὰ αὐγά, τὰ ὁποῖα ἐκατάπιε, ἤτονε καὶ ἕνα βῶλι τῆς θαλάσσης εἰς εἶδος αὐγοῦ, τὸ ὁποῖον αὐτὸ τὸ μεταχειρίζονται αἱ γυναῖκες διὰ νὰ ἐλκύζουν τὰς ὄρνιθας εἰς τὰς φωλεὰς τῶν αὐγῶν καὶ τρώγοντας το τὸ διατηροῦσεν εἰς τὰ ἔσωθέν του μέχρι ὅτου τὸν ἐφόνευσαν Αὐτὸ τὸ φίδι εἶναι πολὺ ἥμερον καὶ μόνον ἐν καιρῷ ὅπου κολάπτει τὸ ὠα του εἰς τὴν φωλεὰν ἀπερνῶντας τινας πλησίον τὸν καταδιώκει καὶ συρίζει τρανὰ ὡς καμνουν οἱ ποιμένες καὶ πολλάκις δαγκάνει καὶ ἐὰν δὲν προβλέψουν ἀμέσως ἰατρὸν καταντᾷ ὅπου νὰ σαπίσῃ αὐτὸ τὸ μέλος καὶ νὰ πέσῃ ἐκ τῶν ἄλλων Πολλοὶ ἐκ τῶν χωρικῶν μεταχειρίζονται τοῦτο καὶ ἀφοῦ τοὺς δαγκάσῃ: δένει μὲ ἓν δυνατὸν δέσιμον ἄνωθεν τῆς πληγῆς ἐπὶ λόγῳ ὅτι διὰ νὰ μὴ διαπεράσῃ τὸ φαρμάκι καὶ τὰ λοιπὰ μέρη τοῦ σώματος· καὶ οὕτως ἐξ αὐτοῦ γίνεται εἰς τὸ δέσιμον ἕνα φούσκωμα τόσον, ὥστε τὸ δέσιμον χωνεύει, καὶ πρέπει μὲ τοῦ ἰατροῦ τὰ ἐργαλεῖα ὅπου νὰ κοπῇ καὶ οὕτως σήπεται τὸ δαγκασμένο μέλος τοῦ ἀνθρώπου καὶ πίπτει. Τὰ δεύτερα δὲ τῶν φιδίων εἰς τὸ μέγεθος εἶναι ἕνα εἶδος ὀνομαζόμενον *δρύται*. Ἄλλοι δὲ ἐξ αὐτῶν εἶναι τοῦ ὕδατος καὶ αὐτοὶ δὲν εἶναι φαρμακεροὶ καὶ εἶναι ὡς ὑπόλευκοι· κατοικοῦν κοντὰ εἰς τὰ ὕδατα. Ὑπάρχει ἓν ἄλλο εἶδος, τοὺς ὁποίους ὀνομάζουν τοῦ βουνοῦ καὶ αὐτοὶ ἔχουν εἰς ὅλο τὸ σῶμα κηλῖδας πράσινας ὁμοῦ μὲ μελανάς Αὐτοὺς τοὺς ἔχουν ἐπικινδύνους εἰς τὸ δάγκασμα καὶ λέγουν οἱ χωρικοί, πῶς οὐδεὶς δαγκαμένος δὲν ἠμπορεῖ ὅπου νὰ ζήσῃ· πλὴν δὲν ἔχομεν κανὲν παράδειγμα περὶ τούτου Τὸ μέγεθος δὲ αὐτῶν τῶν δύο φιδίων δὲν εἶναι περισσότερον ἀπὸ τέσσαρας πιθαμάς, τὸ δὲ χόνδρος αὐτοῦ εἶναι ἴσου μεγέθους μὲ τὸν πρῶτον δάκτυλον τῆς χειρὸς δηλαδὴ τὸν δείκτην. Αὐτὸς τοῦ βουνοῦ ὁρμᾷ κατὰ τοῦ ἀνθρώπου. Τρίτον ἐξ αὐτῶν εἶναι ἡ *ὄχενδρα* εἰς τὸ μέγεθος. Αὐτὴ ὁρμᾷ κατὰ τῶν ἀνθρώπων καὶ ἀποφυσᾷ, διότι εἶναι πολὺ τολμηρά, πλὴν τὸ δαγκαμα της δὲν εἶνε τόσον ἐπικίνδυνον. Ὅλα τὰ λοιπὰ φίδια γεννοῦν αὐγά, μετὰ κολάπτουν, καὶ ἐξ αὐτῶν ἔρχονται τὰ τέκνα αὐτῶν ἡ δὲ ὄχενδρα ἔχει τὰ φιδάκια της εἰς τὴν γαστέρα αὐτῆς, καὶ ὅταν εἶναι ὁ καιρὸς τῆς γέννας τρώγουν αὐτὰ τὴν κοιλία της· μὲ τὸ δέρμα καὶ οὕτως ἀποθνήσκει ἡ μητέρα. Τὸ μέγεθος αὐτῶν δὲν εἶναι περισσότερον δύο πιθαμῶν. Ὑπάρχει ἕνα εἶδος ὀφίδια. τὰ ὁποῖα ὀνομάζουν *τυφλά*· αὐτὰ εἶναι ἠμερώτατα καὶ δὲν ὑπάρχει παράδειγμα ὅτι ἐδάγκασαν αὐτὰ κανένα, καὶ αὐτοὶ εἶναι μικρότεροι τῶν 2 πιθαμῶν. Μόλον ὅτι ὑπάρχουν πολλὰ φίδια, εἶναι σπανιώτατον ν' ἀκούσῃ τις ἕνα λυπηρὸν συμβάν.

Αἱ *γουστερίτσαις* ἢ κασίδιες εἶναι πολλῶν εἰδῶν· ἔξω ἀπὸ ταῖς κοιναῖς γνωσταῖς παντοῦ εἶναι καὶ ἄλλαι τοῦ ἰδίου σχήματος, ἀλλὰ ὀλίγον στρογγυλότεραι, ὅμως εἶναι μακρότεραι ἀπὸ ἕνα πόδα, ὀνομαζονται ἐδῶ *κροκόδειλοι* καὶ εἶναι εἰς μεγάλην ποσότητα. φοβῶνται τὸν ἄνθρωπον καὶ φεύγουν ἀπ' αὐτὸν πολλὰ ὀγλίγωρα· αὐτῶν τὸ σῶμα εἶναι κιτρινοπράσινον, ἄλλαι εἶναι κοντήτεραι καὶ πλέον πλατειαὶ εἰς τὸ σῶμα καὶ μελαχροινοῦ χρώματος καὶ μ' ἕνα ἄσχημον σχῆμα, αἱ ὁποῖαι ὀνομαζονται *ψωριασμέναι*, ἐπειδὴ καὶ φαίνονται τοιαῦται. Δὲν πιστεύω ὅτι αὐταὶ προξενοῦν βλάβην εἰς τὴν ἀνθρωπότητα. Ὑπάρχουν ἄλλαι μικρότεραι, αἱ ὁποῖαι κατοικοῦν εἰς τὰς οἰκίας καὶ θρέφονται ἀπὸ μυίγας, καὶ ἀράχνας· εὑρίσκονται καὶ εἰς τὰς ἐξοχὰς κάτωθεν τῶν πετρῶν μὲ μέλαν χρῶμα. *Σκολόπετραι* εἶναι πολλαὶ καὶ μεγάλαι τὸ χόνδρος αὐτῶν εἶναι ἕνα δάκτυλον καὶ τὸ μῆκος ἡμισυ ποδός· ἔχουν κάποιον φαρμάκι, πλὴν δὲν εἶναι θανατηφόρον, ὅμως ὑποφέρει ὅστις δαγκασθῇ καὶ ἐξ αὐτῶν πόνους ἀριμυτάτους. Ὑπάρχει ἓν ἄλλο ἔντομο, τὸ ὁποῖον ὀνομαζουν εἰς Νάξον *σκορπιόν*· αὐτὸ δὲν εἶναι μεγαλείτερον τοῦ ἑνὸς δακτύλου καὶ ὄχι πολὺ ὀγκῶδες ἀναλόγως τοῦ μήκους αὐτοῦ· αὐτὸ ἔχει δύο ψαλίδας κατὰ τὸ μέρος τῆς κεφαλῆς καὶ μίαν ἑτέραν εἰς τὴν οὐράν. Εἶναι δὲ

αὐτὰ δύο εἰδῶν: τὸ μὲν ἐλαιοειδές, τὸ δὲ πράσινον βαθύ· αὐτὰ εὑρίσκονται εἰς τοὺς ἀγρούς, περιβόλια καὶ οἰκίας, αἱ ὁποῖαι ἔχουν ὑγρασίαν πολύν· τὸ τσίμπιμα αὐτῶν εἶναι ἀπὸ τὰς ψαλίδας, καὶ φέρει ὑπερβολικοὺς πόνους, ἐὰν δὲν ἔχει ὁ ἰατρὸς τὸ ἀντιφάρμακον αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀπὸ ἕνα ἔλαιον ὀνομαζόμενον σκορπιόλαιον. *Ἀράχναι* εἶνε ἀρκετῆς ποσότητος καὶ πολλῶν εἰδῶν· εἶναι πολλαί, αἱ ὁποῖαι δὲν ὑφαίνουν καὶ προφθάνουν τὰς μυίγας τρέχοντας.

Εἶναι ἄλλαι χονδραί, αἱ ὁποῖαι κάμνουσι τὴν φωλεάν των εἰς τὴν γῆν. Δὲν γνωρίζω ἂν αὐταὶ εἶναι αἱ ὀνομαζόμεναι *ταραντοῦλαι*, ἐπειδὴ καὶ βεβαιώνουν ὅτι ὑπάρχουν εἰς Νάξον καί, ἐὰν εἶναι οὕτως, ἤθελον εἶναι πολυάριθμοι καὶ ἤθελεν ἀκολουθήσῃ τὸ τρομερὸν ἀποτέλεσμα τοῦ ἀγκυστρώματος αὐτῆς, ὅπου οὔτε ὕπνον οὔτε φαγητὸν ἠμπορεῖ ὁ πληγωμένος νὰ δοκιμάσῃ ἀπὸ τοὺς δριμυτάτους αὐτῆς πόνους. Καὶ μεταχειρίζονται εἰς ἄλλα μέρη ἕνα γελοῖον τρόπον, μὲ τὸν ὁποῖον λέγουν ὅτι θεραπεύεται ὁ ἀσθενής: τὸν βάζουν εἰς ἕνα σινδόνι κρατῶντας αὐτὸ ἀπὸ τὰς τέσσαρας ἄκρας 4 ἄνθρωποι καὶ οὕτω τὸν κινοῦν ὡς τὰ μικρὰ βρέφη λέγοντας καὶ μερικοὺς στίχους εἰς τὴν ταραντοῦλαν καὶ κτυπῶντας ταὐτοχρόνως καὶ διάφορα χαλκώματα· οὕτω παριστάνουν τὴν θεραπείαν αὐτοῦ. Οἱ *μυρμηκολέοντες* εὑρίσκονται πανταχόθεν εἰς τοὺς κάμπους.

Οἱ *τσίτζικοι* κωφαίνουν μὲ τὰς φωνάς των ἐν καιρῷ καλοκαιρίου τοὺς ἀνθρώπους εἰς μερικὸ διάστημα. Αἱ *κωλοφωτιαὶς* ἔχουν ὁμοίως τὴν ἐποχὴν καὶ εὑρίσκονται παντοῦ εἰς τοὺς φράκτας.

Περὶ προϊόντων.

Τὰ προϊόντα τῆς νήσου εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

Μετάξι, πλὴν ὀλίγον, ἐπειδὴ καὶ ὁ τόπος τὸ σηκώνει, πλὴν δὲν φροντίζουν δι' αὐτὸ καὶ μόλον ὅτι ὑπάρχουν πολλὰ δένδρα διὰ τὴν ζωοτροφὴν αὐτοῦ, καὶ οἰκίαι τόσον εἰς τὴν ἐξοχήν, ὅσον καὶ εἰς τὴν πόλιν, ἐπειδὴ καὶ τὰ αὐτὰ δένδρα δὲν εἶναι μακρότερα τῆς ἡμισείας ὥρας.

Μαλλί, τὸ ὁποῖον χρησιμεύει διὰ τὰς χονδρὰς τσόχας (τὰς ὀνομαζομένας βάσσα), ἐκ τῶν ὁποίων κάμνουν ἀπὸ τὸ μαῦρον καπότας, ὅπου δὲν διαπερνῶνται ἀπὸ τὴν βροχήν.

Τρίχες τῶν αἰγῶν ἀπὸ τὰς ὁποίας κατασκευαζουν ἐδῶ μόνον σχοινία οἱ χωρικοὶ διὰ τὰ ζῷά των· εἰς δὲ τὰ ἄλλα μέρη τὰς μεταχειρίζονται καὶ εἰς πολλὰ ὑφάσματα.

Τὸ *λινάρι* διὰ πανία· καὶ αὐτὸ γίνεται ὀλιγοστὸν ἕνεκα τῆς ἀμελείας τῶν γεωργῶν καὶ μόλον ὅτι ἐπιτυγχάνει κάλλιστα.

Τὰ *πορτοκάλια*, *λεμόνια καὶ κίτρα* φορτώνουν τὸν καθέκαστον χρόνον 8 ἕως 10 πλοῖα μεγάλα τὸ καθὲν ἕως 1800 καὶ 2000 χιλιάδων, τὰ ὁποῖα τὰ πηγαίνουν εἰς Κων)πολιν, Σμύρνην καὶ ἄλλα μέρη.

Τὸ *ἔλαιον* τῆς Νάξου προμηθεύει τὰς πλησίον νήσους. Καὶ ἂν ἴσως ἤθελον καταγίνει εἰς τὸ νὰ πολλαπλασιάσωσι τὰ ἐλαιόδενδρα, τὸ ὁποῖον εἶναι πολὺ εὔκολον, διότι σχεδὸν εἰς ὅλας τὰς μακρυνὰς πεδιάδας καὶ ὄρη ὑπάρχουν ἀγριελαῖαι, τὰς ὁποίας φυτεύοντας αὐτοὶ εἰς τοὺς τόπους των μετὰ μερικὰ ἔτη τὰς ἐμβολιάζουν καὶ οὕτως ἐπιτυγχάνουν κάλλιστα· καὶ τότε ἤθελεν ἔχει ἡ νῆσος καὶ περισσοτέραν ἀπόλαυσιν, διότι, ἐὰν καὶ δὲν πωληθῇ τὸ ἴδιον ἔτος καὶ φυλαχθῇ δύο καὶ τρία μετά, δὲν φοβεῖται ὅπου νὰ χαθῇ καὶ πηγαίνει πάντοτε καὶ εἰς καλὴν τιμήν.

Κριθὴν ἐβγάζει ὁ τόπος ἀρκετὴν καὶ πηγαίνει εἰς διάφορα μέρη.

Ζῷα ὑπάρχουν ἀρκετὰ καὶ πηγαίνουν εἰς διαφόρους ἄλλας νήσους καθὼς *βῶδια*, *κριάρια*, *ἄλογα*, *ἡμιόνους*.

Τὰ *κρεμύδια* τῆς Νάξου τὰ περισσότερα πηγαίνουν εἰς τὴν Σμύρνην.

Τὰ δὲ *τυρία* αὐτῆς ἓν μέρος εἰς νῆσον Θήραν καὶ τὰ περισσότερα εἰς τὴν Κων)πολιν καὶ διάφορα ἄλλα μέρη.

Ξύλα, ἐξ ὧν τῆς φωτιᾶς, τὰ ὁποῖα μετακομίζονται εἰς Μύκωνον, Ἀμοργὸν καὶ Θήραν. Πολλὰς φορὰς φορτώνουν καράβια καὶ διὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Ἄλλα δὲ καράβια φορτώνουν ἄλας, σμυρίλην καὶ μερικὸν κρόκον καὶ μέλι κλπ.

(Ἀκολουθεῖ)

Η ΕΝ ΣΑΛΑΜΙΝΙ ΝΑΥΜΑΧΙΑ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγ. φύλλου)

Ἐν τῇ ἀφηγήσει ταύτῃ οὐδὲν λέγεται περὶ τάξεως (ἢ τριῶν τάξεων) Περσικῶν πλοίων μεταξὺ τῆς Σαλαμῖνος καὶ τῆς παραλίας τῆς Ἀττικῆς. Τοὐναντίον ἐνταῦθα ἔχομεν τρεῖς τάξεις ἢ στοίχους πλοίων, τεταγμένους ὑπὸ τοῦ Ξέρξου πρὸς φύλαξιν τῆς ἐξόδου τῶν στενῶν τῆς Σαλαμῖνος (ἔκπλους φυλάσσειν καὶ πόρους ἁλιρρόθους), ὅπερ εἶναι βεβαίως ἡ αὐτὴ κίνησις, ὡς ἡ περιγραφομένη ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου διὰ τῶν λέξεων (η'. 76) «κατεῖχόν τε μέχρι Μουνυχίης πάντα τὸν πορθμὸν τῆσι νηυσί, (δηλ. κατεῖχον τὴν ὅλην διέξοδον (εὐδήλως ἀπὸ τῶν στενῶν) μέχρι τῆς Μουνυχίας διὰ τῶν πλοίων αὐτῶν). Τὸ δ' ἐν στίχ. 368 ὑπὸ τοῦ Αἰσχύλου μνημονευόμενον κίνημα· «ἄλλας δὲ κύκλῳ νῆσον τοῦ Αἴαντος περιξ» (δηλ. τάξαι), καὶ (νὰ ταξωσιν) ἄλλας κυκλοειδῶς περὶ τὴν νῆσον τοῦ Αἴαντος, πρέπει νὰ ἐγκλείῃ τὸ ὑπὸ τοῦ Διοδώρου περιγραφόμενον, ὅτι «ἐξέπεμψεν (ὁ Ξέρξης) τὴν τῶν Αἰγυπτίων ναυτικὴν δύναμιν, προστάξας ν' ἀποκλείσωσι τὴν μεταξὺ Σαλαμῖνος καὶ τῆς Μεγαρικῆς ἀκτῆς διέξοδον[34]». Ὁ Πλούταρχος, μὴ μνημονεύων μὲν ῥητῶς τῶν Αἰγυπτίων, ἀλλ' ἔχων καταδήλως ἐν νῷ τὸ κίνημα τοῦτο, λέγει περί τινος πρὸς ἀποκλεισιν δυνάμεως ἐκ 200 πλοίων, ἀποσταλέντων νυκτός.[35] Διακόσιαι δὲ νῆες καθ' Ἡρόδοτον ἦσαν ἀκριβῶς ὁ ἀριθμὸς τῶν Αἰγυπτίων[36]. Εἰ δ' ἀναγνωρίζει ἢ οὔ ὁ Ἡρόδοτος τὴν προφύλαξιν ταύτην τοῦ Ξέρξου, εἶναι ζήτημα, ὅπερ ἐπὶ τοῦ παρόντος δύναται ν' ἀναβληθῇ. Τὰ πλοῖα δὲ ταῦτα, ἅτινα ἐστάλησαν, ἵνα φυλάξωσι τὴν πρὸς βορρᾶν τε καὶ δυσμὰς διάβασιν ἐγγὺς τῶν Μεγάρων, ὡς καὶ ἡ ἀποβιβασθεῖσα εἰς Ψυττάλειαν δύναμις, ἦσαν ἀληθῶς, ὡς ἐδείχθη, ἐκτὸς τῆς μάχης· τὰ δὲ πλοῖα, ἅτινα συνήντησαν τῷ Ἑλληνικῷ στόλῳ, ἅμα προελθόντι ἐκ τοῦ κόλπου τῆς Σαλαμῖνος τὴν πρωΐαν, ἦσαν τὰ παρατεταγμένα τὴν νύκτα παρὰ τὴν πρὸς νότον εἴσοδον τῶν στενῶν. Ὁ Διόδωρος διηγεῖται ἁπλῶς ὅτι ὁ Ξέρξης, ἀποστείλας τοὺς Αἰγυπτίους ν' ἀποκλείσωσι τὸν Μεγαρικὸν πορθμόν, «τὸ λοιπὸν πλῆθος τῶν νεῶν αὐτοῦ ἔπεμψεν εἰς τὴν Σαλαμῖνα, προστάξας νὰ ὁρμήσωσιν ἐπὶ τὸν ἐχθρὸν καὶ νὰ περάνωσι τὸν ἀγῶνα διὰ ναυμαχίας[37]». Ἀλλ' εἶναι φανερὸν ἐκ τῶν ἑπομένων ὅτι τίθησι τὸν Περσικὸν στόλον ἐκτὸς τῶν στενῶν πρὸ τῆς τούτου προελάσεως τὴν πρωΐαν, διότι περιγράφει τὸ γενόμενον κίνημα, ἀφ' οὗ ὁ Ξέρξης διέταξε νὰ ὁρμήσωσι πρὸς τοὺς πολεμίους, ὡς ἑξῆς· «οἱ Πέρσαι τὸ πρῶτον ἀπέπλεον τηροῦντες τὴν τάξιν αὐτῶν, πολὺν χῶρον ἔχοντες, ἀλλ' ὅτε ἦλθον εἰς τὰ στενά, ἠναγκάζοντο ν' ἀποσύρωσι τῶν πλοίων τινὰ ἀπὸ τῆς τάξεως, καὶ τοῦτο παρεῖχεν αὐτοῖς πολλὴν σύγχυσιν.[38] Ὁ ναύαρχος ἡγεῖτο τῆς τάξεως καὶ πρῶτος συνῆψε μάχην, ἀλλ' ἔπεσεν ἐνδόξως μαχόμενος. Ὅτε δὲ τὸ πλοῖον αὐτοῦ ἐβυθίσθη, σύμπας ὁ τῶν βαρβάρων στόλος κατέπεσεν εἰς ἀταξίαν». Εἶτα περιγράφει τὴν τῶν Περσῶν ἀπόπειραν τοῦ νὰ ὑποχωρήσωσιν εἰς τὴν ἀναπεπταμένην θάλασσαν καὶ τὰς τῶν Ἀθηναίων ἐπιτηδείους ἐπιθέσεις, δι' ὧν αἱ νῆες ἐκείνων κατεστρέφοντο. Τοῦτο δὲ συμφωνεῖ ἀκριβῶς τῇ τοῦ Αἰσχύλου ἀφηγήσει, ὅστις λέγει περὶ τῆς ὁρμητικῆς συρροῆς (ῥεῦμα) τῶν Περσικῶν νεῶν, ὅτε αὗται εἰσέπλεον εἰς τὰ στενὰ καὶ περιήρχοντο ἐκεῖ εἰς σύγχυσιν. Δυνάμεθα ἔτι νὰ παραθέσωμεν ἐνταῦθα τὴν μαρτυρίαν τοῦ Θουκυδίδου καὶ τοῦ Πλουτάρχου περὶ τοῦ γεγονότος, ὅτι ἡ ναυμαχία ἐγένετο ἐν τοῖς *στενοῖς* (καὶ οὐχὶ ἐν τῷ κόλπῳ). Ὁ μὲν Θουκυδίδης παρίστησι τὸν Ἀθηναῖον ῥήτορα ἐν Σπάρτῃ λέγοντα περὶ τοῦ Θεμιστοκλέους, ὅτι ἐγένετο ὁ κατ' ἐξοχὴν αἴτιος τῆς ἐν τοῖς στενοῖς ναυμαχίας, ὅπερ, προστίθησιν ὁ ῥήτωρ, πάντων μάλιστα συνετέλεσε πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς νίκης[39]. Ὁ δὲ Πλούταρχος βεβαιοῖ τὴν μεγάλην σύνεσιν τοῦ Θεμιστοκλέους, ἀρξαμένου τῆς ναυμαχίας ἀκριβῶς, ὅτε ἡ πρωϊνὴ θαλασσία αὔρα συνεώθει τὸ ἐξογκούμενον ὕδωρ εἰς τὰ στενά,[40] ὅπερ οὐδεμίαν μὲν βλάβην ἠδύνατο νὰ παρέχῃ ταῖς ἐντὸς τῆς μακρᾶς ἄκρας τῆς Σαλαμῖνος κειμέναις ναυσίν, ἀλλὰ μεγάλως θὰ ἠνώχλει τοὺς Πέρσας. Πᾶσαι ἄρα αἱ ἀφηγήσεις αὗται περὶ τῆς ναυμαχίας ἀποβαίνουσιν ἁπλοῦς λῆρος, ἐὰν παραδεχθῶμεν ὅτι ὁ Περσικὸς στόλος παρετάχθη κατὰ μῆκος τῆς Ἀττικῆς παραλίας ἐντὸς τῶν στενῶν πρὸ τῆς ἐμφανείας τῆς ἡμέρας. Κατὰ ταύτην τὴν ὑπόθεσιν ὅ τε Αἰσχύλος καὶ ὁ Διόδωρος (δηλ. Ἔφορος) δὲν παρέχουσιν ἡμῖν *ἑτέραν* (another) τοῦ γεγονότος ἀφήγησιν, ἀλλὰ διηγοῦνται ἁπλῶς ἱστορίαν ἀνύπαρκτον καὶ ἀδύνατον.

Ἂς ἐξετάσωμεν νῦν τὸν λόγον, δι' ὃν τοσοῦτον γενικῶς καὶ μετὰ τοσαύτης πεποιθήσεως βεβαιοῦται ὅτι ἡ θέσις τῶν Περσῶν ἦτον ἡ ἀνωτέρω ὑπὸ τῶν ἐναντίων πιστευομένη, ὅτε ἡμέρα ἐγένετο. Μέχρι τοῦδε εὕρομεν ὁμοφωνίαν οὐσιώδη πάντων τῶν ἐπισήμων ἡμῶν μαρτύρων καὶ τοῦ Ἡροδότου περὶ τοῦ κυρίου σημείου, τουτεστι τῆς θέσεως μεγάλης Περσικῶν νεῶν μοίρας ἐκτὸς (outside) τῶν στενῶν τῆς Σαλαμῖνος τὴν νύκτα πρὸ τῆς μάχης. Κατὰ τὸν Αἰσχύλον καὶ τὸν Διόδωρον (Ἔφορον) αὕτη ἦτο ἡ μόνη ναυτικὴ δύναμις, μεθ' ἧς οἱ Ἕλληνες συνεκρούσθησαν, ἀλλ' ὅμως γενικῶς νομίζεται ὅτι ὁ Ἡρόδοτος θεωρεῖ τοῦτο ἐπουσιῶδες καὶ ὅτι παριστάνει τοὺς Ἕλληνας ὡς μαχομένους κυρίως ἑτέρᾳ τινὶ ναυτικῇ δυνάμει, σταλείσῃ δῆθεν νυκτὸς εἰς τὸν κόλπον (into the bay) τῆς Σαλαμῖνος. Ἐὰν τοῦτο ἔχῃ οὕτως, ἡ ἀπόδειξις πρέπει νὰ εὑρεθῇ ἐν τοῖς δυσὶ χωρίοις τοῦ Ἡροδότου, ὧν τὴν ἐξέτασιν ἀνωτέρω (σελ. 36) ἀνεβάλομεν. Ἀναμιμνησκόμενοι δὲ πάντοτε ὅτι ἑρμηνεία, οἵα ἡ ἀνωτέρω, πρέπει νὰ φέρῃ τὸν Ἡρόδοτον καὶ τὸν Αἰσχύλον εἰς ἀντίθεσιν ἀδιαλλάκτον περὶ ζητήματος πραγματικοῦ (question of fact), ἐν ᾧ ὁ Αἰσχύλος ἐγένετο μάρτυς αὐτόπτης, ἀξιόπιστος καὶ ἀδιάφθορος, ἃς ἐξετάσωμεν νῦν τὰ χωρία τοῦ Ἡροδότου (η. 76 καὶ 85) καὶ ἃς ἴδωμεν εἰ ὄντως ὑπάρχει διαφωνία τις καθόλου.

Πρῶτον μὲν μανθάνομεν παρ' αὐτοῦ ὅτι ὁ Περσικὸς στόλος μετὰ τὴν ναυμαχίαν παρὰ τὸ Ἀρτεμίσιον ἀπέπλευσεν εἰς Ἱστιαίαν τῆς Εὐβοίας, εἶτα δὲ διέβη διὰ τοῦ Εὐρίπου καὶ τέλος συνηθροίσθη ἐν Φαλήρῳ, τῷ μόνῳ τότε λιμένι τῶν Ἀθηνῶν[41]. Ἐνταῦθα δ' ὁ Ξέρξης ἀπὸ τῶν ἐρειπίων τῶν Ἀθηνῶν, ἃς ἀρτίως εἶχε καταστρέψει, κατῆλθε πρὸς συνάντησιν τοῦ στόλου καὶ συμβούλιον πολεμικὸν ἐποίησε, περιγρα-

34) Διοδ. ια'. 17, εὐθὺς οὖν τὸ τῶν Αἰγυπτίων ναυτικὸν ἐξέπεμψεν, προστάξας ἐμφράττειν τὸν μεταξὺ πόρον τῆς τε Σαλαμῖνος καὶ τῆς Μεγαρίδος χώρας.

35) Πλουτ. Θεμ. 12, τὰς μὲν ἄλλας πληροῦν καθ' ἡσυχίαν, διακοσίαις δ' ἀναχθέντας ἤδη περιβαλέσθαι τὸν πόρον ἐν κύκλῳ πάντα καὶ διαζῶσαι τὰς νήσους, ὅπως ἐκφύγοι μηδεὶς τῶν πολεμίων. Πρβ. Ἀριστ. 8. περιβαλοῦσαι τόν τε πόρον ἐν κύκλῳ καὶ τὰς νήσους κατεῖχον. Ὁ Πλούταρχος μετὰ τῆς συνήθους αὐτῷ ἀπροσεξίας φαίνεται νομίζων, ὅτι ἡ ἀπόκλεισις ἀμφοτέρων τῶν ἐξόδων τῶν στενῶν καὶ μάλιστα τῆς νήσου πάσης ἀπετελέσθη διὰ τῶν 200 τούτων πλοίων. Ἀλλ' ἐννοεῖ φανερῶς ὅτι ἡ κυρία τοῦ στόλου μερίς, ἥτις ἔπρεπε νὰ πληρῶται καθ' ἡσυχίαν, ἔμελλε νὰ διαμένῃ ἔξωθεν τῆς πρὸς νότον ἐξόδου μέχρι πρωΐας. Τιθῆσι δὲ βεβαίως τὴν ναυμαχίαν ἐν τοῖς στενοῖς (ὅρα Θεμ. 14).

36) Ἡροδ. ζ'. 89.

37) Διοδ. ια'. 17.

38) Διοδ. ιά. 18, οἱ δὲ Πέρσαι τὸ μὲν πρῶτον πλέοντες διετήρουν τὴν τάξιν, ἔχοντες πολλὴν εὐρυχωρίαν· ὡς δ' εἰς τὸ στενὸν ἦλθον, ἠναγκάζοντο τῶν νεῶν τινας ἀπὸ τῆς τάξεως ἀποσπᾶν καὶ πολὺν θόρυβον

39) Θουκυδ. ά. 74. αἰτιώτατος ἐν τῷ στενῷ ναυμαχῆσαι.

40) Πλουτ Θεμ. 14.

41) Ἡροδ. η'. 66.

φόμενον ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου[42]. Τὸ δ' ἀποτέλεσμα τοῦ συμβουλίου τούτου ὑπῆρξεν, ὅτι ὁ Ξέρξης διέγνω νὰ προσβάλῃ τὸν Ἑλληνικὸν στόλον, ὅστις ἤδη εὑρίσκετο ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Σαλαμῖνος, ἄνευ περαιτέρω ἀναβολῆς. Τοῦτο δὲ ἐγένετο ἀκριβῶς καθ' ὃν χρόνον ὁ Θεμιστοκλῆς εἶχε πείσει τὸν Σπαρτιάτην ναύαρχον νὰ μείνῃ καὶ τολμήσῃ νὰ ναυμαχήσῃ παρὰ τὴν Σαλαμῖνα, νὰ μὴ ἀποπλεύσῃ δὲ μετὰ τοῦ λοιποῦ τῶν Ἑλλήνων στόλου πρὸς ἄμυναν τῆς Πελοποννήσου.[43] Εὐθὺς δ' ὡς ὁ Ξέρξης ἀπεφάνθη περὶ τῆς ναυμαχίας, οἱ Πέρσαι ἀνῆγον τὰ ἑαυτῶν πλοῖα ἀπὸ τοῦ Φαλήρου πρὸς τὴν Σαλαμῖνα καὶ διέταξαν ταῦτα εἰς παράταξιν μάχης, καίτοι ἦτο λίαν ὀψὲ νὰ ἐπιχειρήσωσι κατὰ τοῦ ἐχθροῦ τὴν αὐτὴν ἡμέραν.[44] Διὰ ταύτης βεβαίως τῆς κινήσεως οἱ Πέρσαι μετηνέχθησαν εἰς ἣν ὁ Ἡρόδοτος θέσιν ὑποτίθησιν αὐτοὺς ὄντας, ὅταν ἐν κεφ. 76 λέγῃ περὶ τῆς περαιτέρω αὐτῶν διὰ νυκτὸς κινήσεως, δι' ἧς οἱ Ἕλληνες ἀπεκλείσθησαν. Αὕτη δὲ ἡ ἀπὸ Φαλήρου πρὸς τὴν Σαλαμῖνα κίνησις, λέγει ὁ Ἡρόδοτος, τοσοῦτον κατέπληξε τοὺς Πελοποννησίους Ἕλληνας, ὥστε οὗτοι, ἔντρομοι γενόμενοι, ἀνέτρεψαν τὸ πρότερον αὐτῶν βούλευμα τοῦ νὰ ναυμαχήσωσι παρὰ τὴν Σαλαμῖνα καὶ διέγνωσαν ν' ἀποπλεύσωσιν εἰς τὸν Ἰσθμόν. Κατὰ τοῦτον λοιπὸν τὸν χρόνον, ὡς φαίνεται περὶ τὴν δείλην τῆς ἡμέρας πρὸ τῆς ναυμαχίας ἀκριβῶς μετὰ τὴν αἰφνίδιον προσπέλασιν τοῦ Περσικοῦ στόλου εἰς τὴν Σαλαμῖνα, ὁ Θεμιστοκλῆς ἀπέστειλε τὸν Σίκιννον πρὸς τὸν Ξέρξην, ἀγγέλλων αὐτῷ τὴν σκοπουμένην ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἀπόδρασιν[45]. Ὁ Ξέρξης εὐθὺς ἐδελεάσθη καὶ διέταξε τὰς κινήσεις, ἃς ὁ Ἡρόδοτος περιγραφει ἐν γλώσσῃ κατά τι ἀσαφεῖ ἐν κεφ. 76. Πρῶτον ἀπεβίβασεν (ὡς πάντες συμφωνοῦσιν) ἰσχυρὰν δύναμιν Περσῶν εἰς τὴν Ψυττάλειαν, ἵνα οὗτοι σώζωσι τοὺς Πέρσας καὶ φονεύωσι τοὺς Ἕλληνας κατὰ τὸν χρόνον τῆς ναυμαχίας. Εἶτα δὲ περὶ μέσας νύκτας, προχωρεῖ διηγούμενος ὁ Ἡρόδοτος οἱ Πέρσαι ἀνῆγον τὸ δυτικὸν αὐτῶν κέρας πρὸς τὴν Σαλαμῖνα, ἵνα ταύτην περικυκλώσωσιν (so as to encircle it) ἢ κατὰ κυκλοτερῆ κίνησιν (by a circuitous movement)[46]. Ἡ ῥῆσις αὕτη καθ' ἑαυτὴν οὐδαμῶς δύναται νὰ ὑπονοῇ κίνησιν *εἰς τὸν κόλπον* τῆς Σαλαμῖνος (into the bay of Salamis) Ἡ φανερωτάτη (most obvious) ταύτης ἔννοια βεβαίως εἶναι ὅτι τὰ πλοῖα, τὰ ἀποτελοῦντα τὸ δυτικὸν κέρας (τὸ ἀπ' ἑσπέρης κέρας), ὅπως ὁ στόλος εὑρίσκετο πρὸ τῆς ἐπελεύσεως τῆς νυκτός, ἱστάλησαν νῦν ν' ἀποκλείσωσι τὴν νῆσον Σαλαμῖνα, ν' ἀποκόψωσι πᾶσαν διαφυγὴν τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν πρὸς τὴν Αἴγιναν διεύθυνσιν καὶ ἰδίᾳ νὰ φυλάξωσι τὴν διέξοδον μεταξὺ Σαλαμῖνος καὶ Μεγάρων, δι' ἧς ἐνομίζετο ὅτι οἱ Ἕλληνες ἠδύναντο νὰ πειραθῶσι νὰ διαφύγωσιν, ἀφ' οὗ θὰ εὕρισκον τὰ πρὸς νότον στενὰ ἀποκεκλεισμένα. Τοῦτο ἀληθῶς ἁρμόζει πρὸς τὸ λεγόμενον ὑπὸ τοῦ Αἰσχύλου ὅτι οἱ Πέρσαι προσετάχθησαν νὰ τάξωσιν ἄλλα πλοῖα «κυκλοειδῶς περὶ τὴν νῆσον τοῦ Αἴαντος» (στιχ. 398), καὶ πρὸς τὴν περιγραφὴν τοῦ Διοδώρου, ὅτι οἱ Πέρσαι ἔστειλαν 200 πλοῖα πρὸς τὰ βόρεια καὶ δυτικὰ τῆς Σαλαμῖνος μέρη. Ἡ δύναμις αὕτη ἀκριβῶς καθίστα τὴν διὰ νυκτὸς διάβασιν τοῦ Ἀριστείδου ἀπὸ τῆς Αἰγίνης εἰς τὴν Σαλαμῖνα λίαν ἐπικίνδυνον. Φαίνεται δὲ ἀπίθανον ὅτι ὁ Ἡρόδοτος παρέλιπε πᾶσαν μνείαν τῆς σπουδαίας ταύτης κινήσεως· δι' ὃ νομίζω ὅτι, εἰ μὴ ἡ ἑρμηνεία τοῦ ἑτέρου χωρίου τοῦ Ἡροδότου παρέχει ἰσχυρὸν λόγον πρὸς παραδοχὴν γνώμης πρὸς ταύτην ἐναντίας, ἡ ἐξήγησις αὕτη τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος λέξεων αὐτοῦ εἶναι ἡ λογικωτάτη καὶ τὰ μάλιστα προσήκουσα. Οὐδὲν δὲ γινώσκομεν περὶ τῆς θέσεως τοῦ Περσικοῦ στόλου, ὅτε τὸ δυτικὸν αὐτοῦ τοῦτο κέρας ἀπέπλευσε, πλὴν ὅτι οὗτος ἀνήχθη ἀπὸ Φαλήρου πρὸς τὴν Σαλαμῖνα καὶ παρετάχθη[47] πιθανῶς πρὸς νότον καὶ ἀνατολὰς τῆς Σαλαμῖνος καὶ πρὸς νότον τῆς μακρᾶς αὐτῆς ἄκρας καὶ τῆς Ψυτταλείας (south of the long point and of Psyttaleia) Κατὰ τὴν ἑρμηνείαν ἄρα ταύτην τοῦ χωρίου ἐν τῇ ἀναφορᾷ αὐτοῦ πρὸς τὸ δυτικὸν κέρας ἡ ἑπομένη ἀφήγησις τοῦ Ἡροδότου καθίσταται σαφὴς καὶ τελέως σύμφωνος ταῖς τοῦ Αἰσχύλου καὶ Διοδώρου περιγραφαῖς. Ὁ Ἡρόδοτος λέγει· «ἀνῆγον δὲ οἱ ἀμφὶ τὴν Κέον τε καὶ τὴν Κυνόσουραν τεταγμένοι, κατεῖχόν τε μέχρι Μουνυχίης πάντα τὸν πορθμὸν τῇσι νηυσί», ὅ ἐστιν, οἱ ταχθέντες περὶ τὴν Κέον καὶ τὴν Κυνόσουραν ἀπέπλεον καὶ κατεῖχον τὴν ὅλην διάβασιν (the whole passage) διὰ τῶν πλοίων αὐτῶν μέχρι τῆς Μουνυχίας[48]. Τοῦτο δὲ σημαίνει ὅτι ἡ μείζων τοῦ Περσικοῦ στόλου μοῖρα, ἀφ' οὗ οἱ Αἰγύπτιοι ἐστάλησαν νὰ περικυκλώσωσι τὴν Σαλαμῖνα, ἀπέκλεισε τὰ στενά, ἐκτεινομένη μέχρι τοῦ στομίου τοῦ λιμένος τοῦ Πειραιῶς. Εἶτα δὲ μνημονεύεται ὁ ἀποβιβασμὸς Περσικοῦ στρατοῦ εἰς τὴν Ψυττάλειαν. Ἡ ἀφήγησις ἄρα τοῦ Ἡροδότου ἐν κεφαλ. 76, οὕτως ἑρμηνευομένη, ἐπαναλαμβάνει ἁπλῶς ἐν γλώσσῃ ἧττον σαφεῖ τὴν περιγραφὴν τῶν τριῶν Περσικῶν κινήσεων, τῶν ὑπὸ τοῦ Αἰσχύλου μνημονευομένων (στιχ. 366—368 καὶ 447 κ. ἑ).

Τὸ ἕτερον χωρίον τοῦ Ἡροδότου[49] παρουσιάζει κατά τι μείζονας δυσκολίας εἰ καὶ ἡ γλῶσσα αὐτοῦ εἶναι σαφής Ὁ Ἡρόδοτος περιγράφει τὴν τῶν Περσικῶν νεῶν διάταξιν ὡς αὗται εἶχον, ὅτε ἡ μάχη ἤρξατο «Ἀπέναντι μὲν τῶν Ἀθηναίων, λέγει, ἐτάχθησαν οἱ Φοίνικες, οἵτινες εἶχον τὸ δυτικὸν κέρας κατὰ τὴν πρὸς τὴν Ἐλευσῖνα διεύθυνσιν, ἀπέναντι δὲ τῶν Λακεδαιμονίων ἦσαν οἱ Ἴωνες, οἵτινες εἶχον τὸ ἀνατολικὸν κέρας κατὰ τὴν πρὸς τὸν Πειραιᾶ διεύθυνσιν». Ἐνταῦθα τέλος εὑρίσκομεν τὴν μαρτυρίαν τῆς ὑποτιθεμένης θέσεως τῶν Περσῶν πρὸς ἀνατολὰς τῆς Σαλαμῖνος. Ὑπολαμβάνεται δῆλα δὴ ὅτι «τὸ ἀπ' ἑσπέρης κέρας» ἐν κεφ. 76 καὶ «τὸ πρὸς Ἐλευσῖνός τε καὶ ἑσπέρης κέρας» ἀναγκαίως εἶναι ἡ αὐτὴ δύναμις τῶν νεῶν, ἐντεῦθεν δ' ἕπεται ὅτι ἡ μοῖρα τοῦ στόλου, ὃν οἱ Πέρσαι ἀνήγαγον νυκτὸς πρὸς τὴν Σαλαμῖνα (κυκλούμενοι), ἀναγκαίως ἀπετέλει τὴν γραμμήν, τὴν ἐκτεινομένην διὰ τῶν στενῶν τοὐλάχιστον μέχρι τοῦ κόλπου τῆς Ἐλευσῖνος Πρὸς δὲ τούτοις ὁ Διόδωρος λέγει ὅτι οἱ μὲν Φοίνικες ἦσαν ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ τῶν Περσῶν κέρατος, οἱ δὲ Ἴωνες, ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ,[50] ὅτι οἱ μὲν Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι ἦσαν ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ τῶν Ἑλλήνων κέρατος ἀντικρὺ τῶν Φοινίκων, οἱ δὲ Αἰγινῆται καὶ Μεγαρεῖς, ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ.[51] Ὁ Διόδωρος πιθανῶς ἐνταῦθα ἀπατᾶται λέγων περὶ τῆς θέσεως τῶν Λακεδαιμονίων, οἵτινες ἕνεκα τῆς ἡγεμονίας αὐτῶν ἦσαν πιθανώτατα μετὰ τῶν 16 αὐτῶν πλοίων ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ κέρατος·[52] εἶναι δὲ καταφανὲς ὅτι τὸ τῶν Περσῶν «δυτικὸν κέρας πρὸς τὴν Ἐλευσῖνα» ἦτον ὡσαύτως τὸ δεξιὸν αὐτῶν κέρας, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἦσαν ἀντικρὺ αὐτῶν ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ κέρατος τῶν Ἑλλήνων, καὶ ὅτι τὸ Περσικὸν «ἀνατολικὸν κέρας πρὸς τὸν Πειραιᾶ» ἦτον ἐπίσης τὸ ἀριστερὸν αὐτῶν κέρας. Δῆλον ἄρα ὅτι, εἰ ὀρθῶς ἡρμηνεύσαμεν «τὸ ἀπ' ἑσπέρης κέρας» ἐν κεφ 76, δυσκόλως δυνάμεθα νὰ ἁρμόσωμεν τὴν ἔκφρασιν ταύτην καὶ «τὸ πρὸς Ἐλευσῖνός τε καὶ ἑσπέρης κέρας» ἐπὶ τῆς αὐτῆς ναυτικῆς δυνάμεως, καθ' ὅσον οὐδεμία μοῖρα τοῦ Περσικοῦ στόλου ἠδύνατο περὶ τὴν δείλην τῆς πρὸ τῆς ναυμαχίας ἡμέρας νὰ εὑρίσκηται εὐθὺς ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ κέρατος, πρός τε δυσμὰς καὶ πρὸς τὴν Ἐλευσῖνα.[53] Ἀλλ' οὐδεὶς βεβαίως ἰσχυρὸς λόγος ὑπάρχει, πλὴν τῆς ὁμοιότητος τῶν δύο ἐκφράσεων, ἵνα ἀναφέρωμεν ταύτας εἰς τὸ αὐτὸ πρᾶγμα. Παρ' Ἡροδότῳ ὑπάρχει διάστημα μεταξὺ αὐτῶν ἐννέα σχεδὸν κεφαλαίων, ἐν ᾧ δὲ ἡ πρώτη ἔκφρασις λέγει περὶ τοῦ Περσικοῦ στόλου, ὡς οὗτος εὑρίσκετο, πρὶν ὁ Ξέρξης λάβῃ τὴν τοῦ Θεμιστοκλέους ἀγγελίαν, ἡ τελευταία περιγράφει τὸν στόλον, ὡς οὗτος ἦτο παρατεταγμένος, ἀφ' οὗ ἡ μάχη τὴν ἑπομένην ἡμέραν ὄντως ἤρξατο. Πρέπει δὲ ν' ἀναμνησθῶμεν ὅτι ὁ Ξέρξης μετέβαλεν ὅλον τὸ πρότερον διάγραμμα τῶν ἔργων αὐτοῦ ἐν τῷ μικρῷ τούτῳ χρονικῷ διαστήματι, καὶ δὲν εἶναι καθόλου ἀπίθανον ὅτι ἡ μοῖρα τοῦ στόλου αὐτοῦ, ἡ ἀποτελοῦσα περὶ τὴν δείλην τὸ ἀριστερὸν κέρας, ἀπεστάλη πρὸ τῆς ἐμφανείας τῆς ἡμέρας πρὸς νέον τινὰ ἀπόπλουν. Σημειωτέον δ' ἔτι ὅτι αἱ διακόσιαι τῶν Αἰγυπτίων νῆες, ἃς ὑπεθέμεθα ὅτι ἦσαν ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ κέρατος περὶ τὴν δείλην καὶ ἀπεστάλησαν νυκτὸς περὶ τὴν Σαλαμῖνα, δὲν φαίνονται μετασχοῦσαι τῆς ναυμαχίας τὴν ἑπομένην ἡμέραν[54].

Ἂς ἐξετάσωμεν νῦν ὑπὸ τίνας περιστάσεις συμφώνως πρὸς

42) Ἡροδ. η'. 67—69.

43) Ἡροδ. η'. 56—63.

44) Ἡροδ η'. 70, ἀνῆγον τὰς νέας περὶ τὴν Σαλαμῖνα καὶ παρεκρίθησαν διαταχθέντες κατ' ἡσυχίην.

45) Ἡροδ. η. 74, 75.

46) Ἡροδ. η. 76 ἀνῆγον μὲν τὸ ἀπ' ἑσπέρης κέρας κυκλούμενοι πρὸς τὴν Σαλαμῖνα.

47) Ἡροδ. η. 70 (ἴδρα σημ. 44)

48) Τὰ ὀνόματα Κέος καὶ Κυνόσουρα ἐν οὐδεμιᾷ θέσει ἐν τῇ γειτονίᾳ τῆς Σαλαμῖνος ἐφαρμόζονται. Ἀλλὰ Κυνόσουρα (dog 's tail κυνὸς οὐρά) εἶναι ὄνομα γενικὸν διὰ πᾶσαν μακρὰν ἄκραν καί, ὡς ἡ (Ἀγγλική) ἡμετέρα λέξις spit (=στενὴ γλῶσσα γῆς, συγγενὴς τῇ Γερμ. λέξει spitze ἄκρον, σ. Μ), δὲν περιορίζεται ἐπὶ ὡρισμένης τινὸς ὀξείας ἄκρας γῆς. Ἴσως ὁ χρησμὸς (Ἡροδ η. 77)· «ἀλλ' ὅταν Ἀρτέμιδος χρυσαόρου ἱερὸν ἀκτὴν—νησὶ γεφυρώσωσι καὶ εἰναλίην Κυνόσουραν», ὃν ὁ ἱστορικὸς νομίζει πληρωθέντα διὰ τῆς ὑπὸ τῶν Περσικῶν νεῶν γεφυρώσεως τοῦ διαστήματος μεταξὺ τῆς Μουνυχίας, ἔνθα ὑπῆρχε ἐπίσημος ναὸς τῆς Ἀρτέμιδος, καὶ τῆς ἄκρας τῆς Σαλαμῖνος, ἐγένετο σύτῳ αἴτιος τοῦ νὰ προσάψῃ τὸ ἐντελῶς ἁρμόζον μέν, ἀλλ' ὀλίγον εὔχρηστον ὄνομα Κυνόσουραν τῇ ἄκρᾳ ταύτῃ. Πᾶς ὁ τὸ βλέμμα αὐτοῦ ποτε στρέψας ἀπὸ τοῦ πορθμοῦ τῆς Σαλαμῖνος πρὸς τὸν Πειραιᾶ δὲν θὰ θαυμάσῃ ὅτι ἡ Μουνυχία ἐνταῦθα μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου. Ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου ὁ λιμὴν τοῦ Πειραιῶς καὶ πᾶσα ἡ χθαμαλωτέρα τῆς χερσονήσου γῆ ἐξαφανίζεται σχεδὸν ἀπὸ τῆς ὄψεως, ὁ δὲ ὑψηλὸς τῆς Μουνυχίας λόφος διαμένει ὡς τὸ τὰ μάλιστα ἐκφανὲς καὶ περίοπτον τοῦ χώρου γνώρισμα.

Κέος δέ, οὐχὶ βεβαίως ἡ πάνυ γνωστὴ νῆσος Κέως, ἤτο πιθανῶς θέσις τις ἐπίσης ἐπὶ τῆς Σαλαμῖνος, ἴσως μέρος τι τῆς αὐτῆς μακρᾶς ἄκρας, εἰ καὶ ἡ ἐπανάληψις (ὡς ὁ Δρ. Σίλερος παρατηρεῖ) τοῦ ἄρθρου τὴν ἀντίκειται τῇ τελευταίᾳ γνώμῃ. Ὁ Λολλίγγιος (Lolling αὐτόθι σελ. 5) προτείνει Λέρον ἀντὶ Κέον, καθ' ὅσον ἡ μεγάλη νῆσος, ἡ κειμένη ἀκριβῶς πρὸς βορρᾶν καὶ ἀνατολὰς τῆς Σαλαμῖνος, καλεῖται ἔτι καὶ νῦν Λέρος. Οἱ Πέρσαι ἄρα κατὰ τὴν διόρθωσιν ταύτην εἶχον τάξει τὸ δυτικὸν αὐτῶν κέρας παρὰ τὴν Λέρον καὶ μετήγαγον τοῦτο νυκτὸς κατωτέρω εἰς τὸν κόλπον τῆς Σαλαμῖνος.

53). Ὁ Λοίσκης (Loeschke) ἔνθα ἀνωτέρω σελ. 31, προσβάλλει τὴν ἀνάγνωσιν πρὸς Σαλαμῖνος ἀντὶ πρὸς Ἐλευσῖνος ἐν Ἡροδ η'. 85 (ἵνα τὸ χωρίον 85 συμφωνήσῃ τῷ 76)· ἀλλ' ἡ διόρθωσις αὕτη, ὡς ὁ αὐτὸς παρατηρεῖ σελ. 32) φέρει τοὺς Φοίνικας ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ Περσικοῦ κέρατος ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν Διόδωρον ἰδ. 17.

54) Οὐδὲν τὸ ἀδύνατον ἐν τῇ ὑποθέσει ὅτι τινὰ ἢ πάντα τὰ Αἰγυπτιακὰ πλοῖα πιθανῶς ἐπλευσαν διὰ τοῦ κόλπου τῆς Ἐλευσῖνος καὶ προσῆλθον εἰς τὴν μάχην τὴν πρωΐαν, ἐὰν ἡ φερομένη μαρτυρία ἠδύνατο νὰ δείξῃ τὴν παρουσίαν αὐτῶν. Ζητεῖται δ' αὕτη κοινῶς παρ' Ἡροδ. η'. 100 καὶ Αἰσχ. Πέρσ. στίχ. 311 καὶ 321 πρὸς ἀπόδειξιν τῆς τῶν Αἰγυπτίων παρουσίας ἐν τῇ ναυμαχίᾳ. Ἀλλ' ἡ ἀβέβαιος ὑπαίνιξις παρ' Ἡροδότῳ, ἔνθα ὁ Μαρδόνιος λέγει τῷ Ξέρξῃ ὅτι οὐδεμία ἀτιμία τοῖς ἀληθεσι Πέρσαις «εἰ οἱ Φοίνικες καὶ Αἰγύπτιοι, Κύπριοι καὶ Κίλικες ἐδείχθησαν δειλοί», δυσκόλως δύναται νὰ ὀνομασθῇ ἀπόδειξις τῆς ἀληθοῦς παρουσίας τῶν Αἰγυπτίων ἐν οἱῳδήποτε ἀριθμῷ ἢ καθόλου) παρὰ τὴν Σαλαμῖνα. Ἡ ὑποτιθεμένη ἀπόδειξις ἐκ τοῦ Αἰσχύλου φαίνεται οὖσα μᾶλλον γελοία. «Ἀρκτεύς, ὃς οἰκεῖ ἐγγὺς τῶν πηγῶν τοῦ Αἰγυπτίου Νείλου» (;, μνημονεύεται ἐν στίχῳ 311 (πηγαῖς τε Νείλου γειτονῶν Αἰγυπτίου—Ἀρκτεύς,) μεταξὺ τῶν θυμάτων τῆς ναυμαχίας, ὡς εἰς ὧν τῶν τεσσάρων «οἵτινες ἔπεσον ἀπὸ τῆς αὐτῆς νεώς» (στίχ. 313, οἵδε ναὸς ἐκ μιᾶς πίσον.) Ὁ Ἀρκτεὺς αὐτὸς καλεῖται ἡγήτωρ «τῶν πολυχρύσων Δυδίων» ἐν στίχ 44, δύο δὲ τῶν συμφονευθέντων αὐτῷ, ὁ Ἀδελφὸς καὶ ὁ Φερεσσεύης, λέγονται ὑπὸ τοῦ σχολιαστοῦ ὅτι δὲν ἔχουσιν ὀνόματα Αἰγυπτιακῆς καταγωγῆς, ἀλλ' ὅτι εἶναι ποιητικαὶ ἐφευρέσεις. Ὁ Ἀρίμαρδος, ὃς ἐν στίχ. 33 καλεῖται «ἡγεμὼν τῶν ὠγυγίων Θηβῶν,» ἐν στίχ. 321 λέγεται ὅτι παρέσχε πένθος εἰς τὰ Σάρδεις ἕνεκα τοῦ ἀκαίρου αὐτοῦ θανάτου. Πρέπει δὲ ν' ἀναμνησθῶμεν ὅτι οὐχὶ πάντοτε Πέρσαι ἀξιωματικοὶ ἡγοῦντο τῶν στρατῶν τῆς πατρίδος αὐτῶν καὶ ὅτι πομπωδῶς ἠχοῦντα ὀνόματα, συμπληροῦντα καὶ κοσμοῦντα τὸν ἀπαιστικὸν στίχον ἦσαν ἀντὶ μεγάλου βραβείου, ὅτε ὁ Αἰσχύλος ἔγραφε τὴν πάροδον τῶν Περσῶν. Ὅρα Ἑρμαννοῦ σημ. εἰς *Πέρσ.* 316, ἤτις οὕτω τελευτᾷ· Quare maneat posthac Aeschyli Ariomardo et imperium Aegyptiorum et patria Sardes (Δι' ὃ μενέτω τοῦ λοιποῦ τῷ τοῦ Αἰσχύλου Ἀριμάρδῳ ἥ τε βασιλεία τῶν Αἰγυπτίων καὶ ἡ πατρὶς Σάρδεις. Οἱ Αἰγύπτιοι οὗτοι βεβαίως φαίνονται πως συγκεχυμένοι·

49). Ὅρα τὸ χωρίον ἐν σελ. 36

50). Διοδ. ιά' 17

51). Διοδ. ιά' 18.

52). Ἡ μικρὰ ἐκ νεῶν 16 μοῖρα τῶν Λακεδαιμονίων (Ἡρόδ η'. 43) ἠδύνατο εὐκόλως νὰ παροραθῇ ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ τῶν 180 νεῶν τῶν Ἀθηναίων.

τὴν πιθανότητα καὶ τὰς ἄλλας ἡμῶν ἐπισήμους μαρτυρίας ὁ Περσικὸς στόλος ἠδύνατο νὰ εὑρίσκηται ἐν τοιαύτῃ θέσει, ὥστε τὸ δεξιὸν κέρας νὰ ᾖναι ἐν ταυτῷ πρὸς δυσμὰς καὶ πρὸς τὴν Ἐλευσῖνα[55].

(ἀκολουθεῖ)

ΑΓΝΩΣΤΟΣ ΣΕΛΙΣ
ΤΗΣ
ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΖΑΚΥΝΘΟΥ

Γνωστὸν εἶνε ὅτι τῷ 1571 οἱ Τοῦρκοι ἐπέδειξαν εἰς τὴν Ζάκυνθον τὴν βαρβαρότητα αὐτῶν. Δὲν περιγράφομεν τὰ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο συμβάντα, ἀλλ' ἱστοροῦμεν ἄγνωστα μέχρι τοῦδε ἐπεισόδια, ἅπερ πιστοποιοῦσιν οἱ Προβλεπταὶ Ζακύνθου (1) καὶ διέφυγον καὶ τὰς ἐρεύνας τοῦ κ. Χιώτου (2)

Εὐτυχῶς προβλεπταὶ τῆς νήσου κατὰ τὴν εἰσβολὴν ταύτην τῶν Τούρκων ἦτο Παῦλος ὁ Κονταρίνης, ἀνὴρ ἀνδρεῖος καὶ συνετός, ὅστις διὰ τοῦ παραδείγματος αὐτοῦ παρώρμησε τοὺς κατοίκους νὰ ἐπεξέλθωσι τοῖς βαρβάροις καὶ πολὺ συνετέλεσεν εἰς τὴν τῶν ἡμετέρων νίκην. Ὁ Κονταρίνης διαβεβαιοῖ ἐπισήμως τῇ 15 ὀκτωβρίου τοῦ 1571 ὅτι, ἀποβιβασθέντων τῶν πολεμίων τῇ 5 Ἰουλίου τοῦ 1571 εἰς Ὑψόλιθον (3) ὁ Ἀλέξανδρος Γαήτας καὶ ὁ Ἰωάννης Βοῦλτσος *στρατιώτης* (4) τοῦ Καλιπάδου ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν ἑνὸς τῶν ἀρχηγῶν (capi) τῆς *Στρατίας* 4) Ζακύνθου, ἔδραμον κατὰ τὴν διαταγὴν τοῦ λοχαγοῦ (capitano) Βαρθολομαίου Βολτέρρα καὶ τοῦ διοικητοῦ (Governatore) τῆς *Στρατιᾶς* Ἰωάννου Βοσκόνη 5), διὰ νὰ παρατηρήσωσι πρὸς ποῖον μέρος τῆς ἐξοχῆς διευθύνοντο οἱ Τοῦρκοι. Οἱ δύο οὗτοι τολμηροὶ κατάσκοποι συναντήθησαν μετὰ πολυαρίθμων πολεμίων, οἵτινες διευθύνοντο πρὸς τὸ προάστειον τοῦ *αἰγιαλοῦ* (borgo della Marina) ὡς τότε ἐλέγετο ἡ νῦν πόλις Ἂν καὶ δύο, δὲν ἀπεθαρρύνθησαν ἀλλὰ μετὰ μοναδικοῦ θάρρους ἐξώρμησαν κατ' αὐτῶν. Ὁ Βοῦλτσος ὅμως διὰ τῆς λόγχης φονεύσας Τοῦρκον, ἠθέλησε, κατὰ τὸ ἔθος τῶν *στρατιωτῶν*, νὰ κόψῃ τὴν κεφαλὴν ὅπως φέρῃ αὐτὴν εἰς τὸν ἀρχηγόν. Ἀλλὰ καταβάντα τοῦ ἵππου, Τοῦρκος διὰ πελέκεως τὸν ἐκτύπησεν. Ἔπεσε χαμαί, ἐφονεύθη καὶ ἐκόπη ἀπὸ Τοῦρκον ἡ κεφαλή του.

Τὴν ἑπομένην ὁ Ἀλέξανδρος Γαήτας ἐπὶ κεφαλῆς στρατιωτῶν ἐκίνησεν ἐναντίον πολλῶν πολεμίων, οἵτινες ἐκ τοῦ Ἀκρωτηρίου διευθύνοντο πρὸς τὸ φρούριον. Μεταξὺ τῶν στρατιωτῶν ἦτο καὶ ὁ υἱὸς τοῦ φονευθέντος Βούλτσου, ὀνόματι Ἀντώνιος, νέος τολμηρός, ὅστις ἔτρεφε καὶ μῖσος κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν, ἕνεκα τοῦ φόνου τοῦ πατρός του.

Ὁ Γαήτας εὑρεθεὶς κατὰ μέτωπον τῶν ἐχθρῶν ὑπερήσπισε γενναίως τὴν θέσιν κατὰ πρῶτον ἀμυνόμενος ἐρρωμένως, ἔπειτα τοὺς ὤθησε νικηφόρως. Ἐν τῇ συμπλοκῇ ὁ νέος Ἀντώνιος Βοῦλτσος ἔξαλος ἐκ τῆς νίκης, ἁρπάζει πολέμιον, καὶ τοῦ κόπτῃ τὴν κεφαλήν, ἣν ἔπειτα προσέφερε τῷ Κονταρίνῃ, ὅστις κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην εὑρίσκετο εἰς τὸ φρούριον.

* *
*

Τοῦ νέου Βούλτσου ἡ ἀνδρεία ἀντημείφθη. Τῷ 1591 ὁ Προβλεπτὴς Βαρθολομαῖος Παρούτας προήγαγεν αὐτὸν εἰς ἀρχηγὸν (Capitano) τῶν στρατιωτῶν τοῦ Καλιπάδου.

Ἐξ ἐγγράφου τοῦ Προβλεπτοῦ Λαυρεντίου Κούκου, ἐκδιδομένου τῇ 22 Αὐγούστου 1594 ἀποδεικνύεται ὅτι οἱ Τοῦρκοι, ἐπὶ τῆς διετοῦς διοικήσεώς του, ἐκ νέου ἀπεπειράθησαν νὰ προσβάλωσι τὴν Ζάκυνθον καὶ ὁ Βοῦλτσος διε-

55). Ὁ Δούγκερος ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῆς Ἀρχαιότητος (Duncker, Geschichte des Alterthums, IV. pp. 793 ff.) πειρᾶται νὰ διαλάβῃ τὸν Ἡρόδοτον πρὸς τὴν γεωγραφίαν, ὑποτιθέμενος ὅτι τὸ δεξιὸν Περσικὸν κέρας (ὅπως ὁ στόλος ἔκειτο ἐν Φαλήρῳ), συνιστάμενον ἐκ τῆς Φοινικικῆς μοίρας, ἐστάλη νυκτὸς περὶ τὴν Σαλαμῖνα διὰ τῆς βορείου καὶ δυτικῆς ὁδοῦ, ἵν' ἀποκλείσῃ τὴν εἴσοδον ἀπὸ τοῦ κόλπου τῆς Σαλαμῖνος εἰς τὸν κόλπον τῆς Ἐλευσῖνος, καὶ ὅτι ἠώθη μετὰ τῆς κυρίας ναυτικῆς δυνάμεως, τῆς ἀποσταλείσης πρὸς βορρᾶν, τὴν πρωΐαν τῆς μάχης.

1) Ὅρα Colto di Libri Ordini, Terminazioni κτλ. Παρὰ τῷ ἐνταῦθα ἀρχειοφυλακείῳ.

2) Πρβλ. Π. Χιώτη Σειρᾶς ἱστορικῶν ἀπομνημ. τόμ. Γ'. Κέρκυρα 1863 σελ. 112—118.

3) Λέγεται καὶ Ὑψόλιθρον ἀλλὰ τὸ ὀρθότερον εἶνε Ὑψόλιθον καὶ ἰταλιστὶ ἐγράφετο Ipsolito.

4) *Στρατιῶται* ἐλέγοντο ἔξοχοι ἱππεῖς πολεμισταὶ οἵτινες διεδραμάτισαν ἐπιφανὲς μέρος ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῶν χρόνων ἐκείνων, οὐδὲν κοινὸν ἔχοντες πρὸς τὴν ἔτι καὶ νῦν ἐπικρατοῦσαν ἑλληνικὴν σημασίαν. Καὶ ἰταλιστὶ ἐλέγοντο Stradioti, Stratioti, Strathioti ἔτι δὲ soldati a Cavallo. Λατινιστὶ Stratiotes, γαλλιστὶ Estradiot. Ὁ γενικὸς Προβλεπτὴς Πέτρος Βαλλιὲρ εὑρὼν τοὺς ἐν Ζακύνθῳ *Στρατιώτας* ἐν ἀταξίᾳ ἐξέδοτο τῷ 1669 πρὸς τακτοποίησιν καὶ ἀναμόρφωσιν τῶν λογχοφόρων τούτων ἱππέων, οἵτινες τὰ μάλιστα ὠφέλησαν τὴν πατρίδα τὸ ἑξῆς διάταγμα τὸ ὁποῖον σώζεται εἰς τὸ ἐνταῦθα Ἀρχειοφυλακεῖον ἐν τῷ βιβλίῳ «Rollo delli Stradiotti di questa isola del Zante 1669—1671. «Noi Pietro Vallier per la Serenissima Republica di Venetia Prov. Gen. et Inq. nelle tre isole di Levante.

Essendo stato da noi rasegnata la compagnia di Stradioti di questa isola; et osservato molti desordini in la medessima tanto nella qualità di Stradioti come nella quantità di essi. Onde Habbiamo voluto venrie alla regolatione delli medestmi et agiustare il numero preffiso in conformità delli ondini in tal proposito disponenti. Ordiniamo e terminiamo con l' autorità del generalato nostro che li Stradioti suddetti habbi d' esser il numero di cento oltre li officiaIi non potendo in questo mentre esser rimesso niuno senza il previo boletino sottoscritto dall' H. S Prov. che protempore sarà per adempimento del numero stesso, in caso di morte o cassatione di detti Stradioti e ciò doverà da midistri a quelli aspetta osservare la sua qontuale eseputione in pena ad arbitrio della giusta in fede occt. Data li 25 Luglio 1669 S. N. Zante.»

4) Καὶ ἰταλιστὶ τὴν ἔλεγον Stratia καὶ Stradia.

5) Εἰς τὸν Γαήταν, Βοῦλτσον καὶ Βασκόνην δίδουσι τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα τὸ ἐπίθετον Strenuo ὡς νὰ ἔλεγον *Παλληκάρια*. Εἰς τοὺς *Στρατιώτας* ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δίδετο τὸ ἐπίθετον Strenuo *Παλληκαρᾶς*.

κρίθη. «.... Facendosi conoscere per bon soldato specialmente nelle occasioni dell' armata turchesca, che nel tempo del Reggimento nostro più volte si ha Fatto vedere in questo porto et canal.»

Ἐξ ἑτέρου ἐγγράφου τοῦ Προβλεπτοῦ Ἰωάννου Γρυμάνη τῆς 10 Ὀκτωβρίου τοῦ ἔτους 1596, καταφαίνεται ὅτι διαρκούσης τῆς διετοῦς διοικήσεως αὐτοῦ, οὐ μόνον οἱ Τοῦρκοι, ἀλλὰ καὶ οἱ Ἱσπανοὶ 6) ἐζημίωσαν τὴν Ζάκυνθον καὶ οἱ Στρατιῶται ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Βούλτσου ἔδειξαν τὴν ἀνδρείαν των. «.... in occasione dell' armata turchesca come Spagnola che nel tempo del Reggimento nostro più volte κτλ.»

Ἐξ ἑτέρου ἐγγράφου τοῦ Προβλεπτοῦ Ἰακώβου Κορνάρου τῆς 15 Φεβρουαρίου τοῦ ἔτους 1599 βεβαιοῦται ὅτι ἐπὶ τῆς διοικήσεως αὐτοῦ προσέβαλον τὴν νῆσον καὶ οἱ Στρατιῶται τὴν ὑπερήσπισαν.

Ἐκ Ζακύνθου.

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΔΕ ΒΙΑΖΗΣ

ΟΝΟΥΦΡΙΟΥ ΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΥ

ΑΙ ΤΡΕΙΣ ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ

Διήγημα Καυκάσιον.

Ἡ ὑπέρλαμπρος δόξα τῶν βασιλέων τῆς Ἀβχασίας ἔσβυσε πλειά! Ἐκεῖνοι οἱ ἀξετίμωτοι, οἱ ἀτρόμητοι καβελλαρέοι, ποῦ ἀποτελούσανε τοῦ βασιλῆ τὸ ἐπιτελεῖον, ἐκεῖνοι οἱ πιστοὶ ὑπηρέται, ἐκεῖνα τὰ ἀτρόμητα λιονταρια δὲν ὑπάρχουνε πλειά! Ἐκεῖνα τὰ χρόνια μποροῦσε ὁ ὁδοιπόρος καὶ νυχτα ἀκόμα, χωρὶς κανένα φόβο, νὰ πλαγιάσῃ ἀνάμεσα 'ς τὰ πυκνότερα, δάση, ἢ 'ς τὸ χεῖλος τῆς πειὸ τρομερῆς ἀβύσσου. Ἡ ζωή του ἐφυλαγότανε, ὁ ὕπνος του ἐπροστατευότανε ἀπὸ τοὺς ἄγρυπνους φύλακας τοῦ βασιλῆ ποῦ μὲ αὐτὶ λαγοῦ καὶ μάτι νυχταρίδας ἐγύριζαν ὅλη τὴν ἐξοχὴ καὶ ἐμπόδιζαν τοὺς κλέφτες καὶ λῃσταδες νὰ κλέβουν καὶ νὰ σκοτώνουν τὸν κόσμο... Σήμερα ὅμως κανένας δὲν τολμᾷ νὰ ξενυχτίσῃ 'ς τὴν ἀπέραντη ἐξοχή, 'ς τὰ πυκνόφυλλα δένδρα, γιατὶ οἱ ἀνδρεῖοι ἐκεῖνοι στρατιῶταις δὲν φαίνονται πλειά! Ἡ γενεά τους ἐχάθηκε!.... Ὁ Κατύμ, ἦταν ὁ πειὸ εὐνοούμενος στρατιώτης τοῦ Νουσίρ Οὖμ, βασιλῆ τῆς Ξεβελδας. Αὐτὸς τὸν συνώδευε ὁλοῦθε καὶ τὸν εἶχε νοικοκύρη σ' ὅλα του τὰ πράγματα. Ὁ Κατὺμ ἦταν τὸ δεξὶ μάτι τοῦ βασιλῆ, ὁ Κατὺμ ἦταν τὸ δεξὶ του χέρι. Καὶ γι' αὐτὸ οἱ ἄλλοι στρατιῶταις τὸν ζηλεύανε κι' ἐπροσπαθούσανε μὲ κάθε τρόπο, μὲ κάθε ἄτιμο μέσο, νὰ τὸν κάμουνε ἐχθρὸ μὲ τὸν ἀφέντη του.

— Γιατί, ἐλέγανε μεταξύ τους, ὁ βασιλῆας νἄχῃ τόση ἀγάπη 'ς τὸν Κατύμ; Τί τάχατες, μήπως τὸ σπαθί του κόβῃ τὴν πέτρα σὰν κρέας χοιρινό; ἢ μήπως κάθε του βόλι ρίχνῃ καὶ ἕναν ἐχθρὸ κάτω; Δὲν εἴμαστε κι' ἐμεῖς σὰν αὐτόν;

— Αἴ! ἀδέλφια, τοὺς εἶπε μιὰ φορὰ ὁ Κατὺμ ποῦ ἔτυχε νἀκούσῃ τὴν ὁμιλία τους· διὰ νὰ ρίξῃ κανεὶς πρέπει πρῶτα νὰ σηκαδεύσῃ, ἀλλοιῶς τὸ βόλι του πάγει χαμένο, διὰ νὰ μιλήσῃ κανεὶς πρέπει πρῶτα νὰ σκεφθῇ, ἀλλοιῶς τὰ λόγια του σκορπιοῦνται 'ς τὸν ἀέρα καὶ χάνουνται σὰν τὰ δικά σας.

— Ἄτ, Κατύμ, κρύψε 'ς τὸ χῶμα τὸ πρόσωπό σου! τοὖπαν μὲ κορόϊδο οἱ στρατιώταις.

— Δὲν συλλογιόσαστε, ἀτάραχα ἐξηκολούθησε ὁ Κατύμ, πῶς ἂν ἕνας ἀπὸ σᾶς κάμῃ ἔγκλημα, ὁ βασιλῆας θὰ τὸν διώξῃ ἀπὸ τὴν ὑπηρεσίαν του κι ἔτσι θὰ τελειώσῃ τὸ πρᾶγμα; . Ἐνῷ ἐγὼ ὁποῦ ἔχω σὲ τέτοιο βαθμὸ τὴν ἀγάπη τοῦ βασιλῆα, ἂν πέσω 'ς τὸ παραμικρὸ λάθος, ἀμέσως θὰ στηθῇ ἡ καρμανιόλα καί... Ὥρα σου καλή, Κατύμ; Αἴ! ἀδέλφια τέτοιος εἶνε ὁ κόσμος! Μὲ ὅση εὐκολία ἕνας ἀποχτᾷ τὴν ἀγάπη τοῦ ἀφεντός του, μὲ τόση δυσκολιὰ βρίσκει χάρι, ὅταν κάμῃ τὸ παραμικρότερο σφάλμα. Ἄνθρωπος εἶμαι κι' ἐγὼ σὰν ἐσᾶς, περπατῶ ὅπως καὶ σεῖς κι' εἶμαι ὑποκείμενος σὲ κάθε τι.... Ὑπάρχουνε τρεῖς παροιμίαι ἀληθιναί Πρώτη — *Μὴν ἐμπιστεύεσαι τοὺς φίλους σου*. Δεύτερη — *Μὴ δὲς μυστικὰ σὲ γυναῖκες*. Τρίτη — *Μὴν κάνῃς ψυχογυιό σου ξένο παιδί*. Σήμερα οἱ φίλοι σου σὲ κολακεύονε κι' αὔριο σὲ κλωτσοῦνε.. νά, πῶς εἶνε ἀληθινὴ ἡ πρώτη παροιμία· διὰ τὴ δεύτερη, ὅλοι σας ἴσως θὰ ἐδοκιμάσατε καὶ θὰ ἐπεισθήκατε Τίποτα δὲ εὐκολώτερο γιὰ νὰ ποδείξῃ κανεὶς καὶ τὴν ἀλήθεια τῆς τρίτης. Ἐγὼ ὁ ἴδιος ἔχω ψυχογυιὸ τὸν μικρὸν Ἀσρέτον, παιδὶ ἔξυπνο. Ἔφαγε τὸ ψωμί μου, ἤπιε τὸ γάλα μου.. κι' ὅμως ἂς τοῦ δώσουν δυὸ ἀβάνες[1] καὶ χωρὶς καμμιὰ δυσκολία πουλᾷ τὸν πατέρα του σὰν τὸ πειὸ παλιό του φόρεμα.

— Ὅλα καλά, Κατύμ, ἐφώναξε ἕνας στρατιώτης, τἀκοῦμε αὐτὰ ποῦ μᾶς λές, ἀλλὰ τί μπαίνουνε μὲ τὴν ὁμιλία μας;

— Οὖμ! ἀδέλφια... Δέκα φοραὶς δὲ θὰ βγῇ ὁ ἥλιος τῆς Ἀβχασίας ποῦ θὰ μάθετε τί σχέσι ἔχουνε μὲ τὴν κουβέντα μας αὐταὶ αἱ τρεῖς παροιμίαι. Τώρα ἐγὼ φεύγω καὶ πέτε ὅ,τι θέλετε... Ἀλλὰ σᾶς ξαναλέγω γιὰ ὕστερνὴ φορά, πῶς δὲν εἶμαι ὁλότελα καλλίτερός σας, πῶς μπροστὰ 'ς τὸ νόμο καὶ 'ς τὴ δικαιοσύνη εἴμαστε ὅλοι ἴσοι.

Πέρασαν δυὸ μέραις κι' ὁ βασιλῆας ἐπῆγε 'ς τὸ κυνῆγι, χωρὶς νὰ πάρῃ μαζί του ὅπως πάντα τὸν πιστό του Κα-

6) Προσεχῶς θὰ δημοσιεύσωμεν Πραγματείαν ὑπὸ τὸν τίτλον «Οἱ Ἱσπανοὶ ἐν Ζακύνθῳ.»

1) νόμισμα τῆς Ἀβχασίας

τύμ, ποῦ ἔμεινε 'ς τὸ παλάτι μὲ τὴ διαταγὴ νὰ φυλάγῃ περσότερο ἀπὸ κάθε πρᾶγμα τὸ ἀγαπημένο τοῦ βασιληᾶ γεράκι.

— Τί ἔχεις σήμερα Κατύμ; Γιατὶ τὸ πρόσωπόν σου εἶνε τόσο συννεφιασμένο καὶ μελαγχολικό: τὸν ρώτησε ἡ μαυρομάτα νειὰ γυναῖκά του.

— Οὔτε κι' ἐγὼ δὲν ξέρω... εἶμαι ταραγμένος .. Συλλογίζουμε.

— Συλλογιέσαι, ἄστρο τῆς ψυχῆς μου, καὶ δὲ θὲς νὰ μοῦ πῆς τί σὲ βασανίζει, τί σὲ ἔχει τόσο σκυθρωπό;

* * *

— Δὲ σ' ἐμπιστεύουμαι, Ἀσάνη, γιατὶ ἡ καρδιὰ τῶν γυναικῶν μοιάζει μὲ χανδάκι γεμάτο ἀκαθαρσίαις. Ἂν μπιστευθῇ κανεὶς τὸ μυστικό του σὲ γυναῖκα, εἶναι τὸ ἴδιο σὰν νὰ τὸ βάλῃ ντελάλι σ' ὅλη τὴν πόλι.

— Καὶ μήπως ἐφανέρωσα ἐγὼ ποτέ μου κανένα σου μυστικό;

— Ὄχι .. γιατὶ δὲ σοῦπα ποτέ μου τέτοιο, ψυχὴ τῆς ψυχῆς μου!

— Καλά, Κατύμ Γιὰ τέτοια λοιπὸν μὲ νομίζεις, πῶς μπορῶ νὰ προδώσω τὰ μυστικὰ τοῦ ἀνδρός μου;

Καὶ γιατὶ ὄχι, Ἀσάνη μου;.. μήπως καὶ δὲν εἶσαι γυναῖκα;

Προσεβλήθηκε 'ς τὸ φιλότιμο ἡ εὔμορφη Ἀσάνη, ἐχάλασε τὰ μοῦτρά της, κι' ἐμαζώχτηκε σὲ μιὰν ἄκρα, τρίβοντας τὰ μαῦρά της τὰ μάτια, γιὰ νὰ χύσουνε ψεύτικα δάκρυα.

Ὁ γέρος (ἐλησμονήσαμε νὰ ποῦμε πῶς ὁ Κατὺμ ἦταν γέρος) ἐχαμογέλασε πονηρὰ καὶ τῆς εἶπε:

— Ἔλα δά, μὴ χολοσκάνῃς, γιατὶ τὸ μυστικὸ ποῦ ἐπιθυμεῖς νὰ μάθῃς, μπορεῖ νὰ βάλῃ σὲ κίνδυνο αὐτή μου τὴ ζωή, Ἀσάνη!

— Καὶ μήπως δὲν τὴν ἀγαπῶ τὴ ζωή σου περσότερο ἀπὸ τὴ δική μου;

— Σὲ πιστεύω.. τὸ ξέρω.. μά.. ἐὰν χωρὶς νὰ τὸ θέλῃς μὲ προδώσῃς; .. αἴ!... ὥρα σου καλή, κακομοίρη Κατύμ.

— Ὄχι, ὄχι, ἐφώναξε ἡ Ἀσάνη σιμώνοντας τὸν ἄνδρα της. Θὰ φυλάξω μέσ' 'ς τὰ στήθια μου τὸ μυστικό σου αἰώνια, ὅσο ζῶ.

— Λοιπὸν σ' ἐμπιστεύουμαι κι' ἄκουσέ το.

Ἡ περίεργη γυναῖκα ἔτρεμε ἀπὸ τὴ χαρά της καὶ ἐσίμωσε πλειότερο τὸν ἄνδρα της ποῦ ἄρχισε μὲ φωνὴ ταπεινὴ νὰ τῆς λέῃ:

— Ἐψὲς ἦλθε 'ς τὸ δάσος ἕνας ἀπὸ ἐκείνους τοὺς μάγους ποῦ τριγυρίζουνε τὰ χωριά. Ὅπως γνωρίζεις αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι τὰ ξέρουν ὅλα. Δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ τοὺς κρύψῃ τίποτα, οὔτε κι' αὐταῖς ταῖς σκέψεις τῆς καρδιᾶς του!... Ἐστράφηκε λοιπὸν ἀπὸ τοὺς πολλοὺς κι' εἰς ἐμὲ καὶ μοῦ λέει: «Κατύμ, εἶσαι καλότυχος ἄνθρωπος, ἡ εὐτυχία δὲ σ' ἀφίνει βῆμα... μὰ ὁ Θεὸς σοῦ ἐστέρησε ἕνα πρᾶγμα... δὲν ἔχεις παιδιά! καὶ γνωρίζω τί λαχτάρα βασανίζει ἐσὲ καὶ τὴ γυναῖκά σου γιὰ τοῦτο, θὰ ἐδύνατε τὰ μάτια σας γιὰ ἕνα παιδί....»

— Ὦ! Κατύμ, πῶς αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος ἐγνώριζε τῆς ψυχῆς μου τὴν ἐπιθυμία; ἐφώναξε ἡ ἐλαφρόμυαλη γυναῖκα.

— Δὲ σοῦπα. Ἀσάνη, πῶς ἦταν μάγος;

— Ναὶ ἀλήθεια!... καὶ ἔπειτα;...

— Λοιπόν, εἶσαι, μοῦπε, καλότυχος ἄνθρωπος καὶ γιὰ τοῦτο θέλω νὰ σοῦ κάμω καλό, καὶ νὰ σοῦ δείξω ἕνα μέσο γιὰ νὰποχτήσῃς ἀγόρι..

— Ἀγόρι!; εἶπεν ἡ Ἀσάνη κι' ἀπὸ τὴ χαρά της πηδοῦσε κι' ἐκτύπαγε ταῖς παλάμαις. Ὦ! τί εὐτυχία, Κατύμ! καὶ τὸ μέσο.. ποιὸ εἶνε αὐτὸ τὸ μέσο;

— Νά, ἀνάγκη πᾶσα, μοῦπε ὁ μάγος, νὰ βρῇς ἕνα ἥμερο γεράκι, νὰ τὸ μαδήσῃς, νὰ τὸ ψήσῃς...

— Καὶ νὰ φάγω ἐγώ, ἀλήθεια;

— Τὸ ἐμάντευσες.

— Ἐμάντευσα ἀκόμα καὶ τί γεράκι θὰ βροῦμε...

— Σιγότερα Ἀσάνη, μὴν παραφωνάζῃς καὶ μᾶς ἀκούσῃ κανείς. Εἶπες λοιπὸν ὅτι...

— Ἂν ἐπέρναμε τὸ γεράκι τοῦ βασιληᾶ, Κατύμ, ἀγάπη μου,..... ξέρεις...

— Ἀ περιστεράκι μου, βαθειὰ στεναζοντας εἶπεν ὁ Κατύμ. Ἐτέλειωσε πλειά.

— Τί! ἔχεις τὸ γεράκι! ἀληθινὰ τὸ ἔχεις;

— Καὶ μαδημένο καὶ ψημμένο τὸ ἀγαπητὸ γεράκι τοῦ βασιληᾶ!

— Ποῦ εἶνε; ποῦ εἶνε; δός μού το, Κατύμ, νὰ τὸ καταπιῶ.

— Εἶνε σ' ἐκεῖνο τὸ τραπέζι τυλιγμένο σ' ἕνα φόρεμα Πάρε το καὶ πρόσεχε... ἀλλοιῶς, ἔχε γυιά, Κατύμ.

— Μὴ φοβᾶσαι, διὰ ὅλο τὸ χρυσάφι τοῦ κόσμου δὲ θὰ πῶ τὸ μυστικό μας. Εὐχαριστῶ, Κατύμ, εὐχαριστῶ, ἀγάπη μου, κι' ἔστελνε μὲ τὸ κρινόλευκο χέρι της φιλιὰ 'ς τὸν ἄνδρα της πῶφευγε.

Ὅταν ἔμεινε μόνη ἐσίμωσε μὲ πρόσωπο κόκκινο καὶ μάτια ποῦ ἐλαμποκοποῦσαν ἀπὸ εὐτυχία καὶ χαρὰ τὸ τραπέζι ἀφαίρεσε τὸ σκέπασμα καὶ χαμογελῶντας ἐπῆρε τὸ ὀρεκτικὸ ψητό. Ἀλλὰ ὅτι τὸ ἐκαμάρωνε, ἀνοίγεται ἡ πόρτα τῆς κάμαρας καὶ παρουσιαζεται ξάφνω ἡ Ζουζεφία στενὴ φιλενάδα τῆς Ἀσάνης. Ἔκρυψε ἀμέσως τὸ γεράκι, ἀλλὰ τὴν εἶδε ἡ Ζουζεφία καὶ τῆς λέει:

— Τί κρύβεις αὐτοῦ, ἀγάπη μου;

— Ἐγώ;... τίποτε.. μπᾶ τίποτε. Κάθησε, Ζουζεφία, καὶ πές μου τὰ νέα.

— Δὲν ξέρω κανένα νέο.. ἐσὺ ἔχεις κᾶτι νέο καὶ ζητᾶς νὰ μοῦ τὸ κρύψῃς.

Καὶ τὰ μάτια τῆς πανούργας Ζουζεφίας ἦταν καρφωμένα ἐκεῖ ποῦταν κρυμμένο τὸ γεράκι.

— Μπᾶ! τίποτα σοῦ λέω δὲν ἔχω.. παντελῶς τίποτα....

— Ἄφησέ με λοιπὸν νὰ διῶ.

— Ἀ ἀδύνατο, φίλη μου, εἶνε μυστικὸ καὶ τρομερὸ μάλιστα!

— Καὶ φοβᾶσαι νὰ τὸ μπιστευθῇς σ' ἐμέ, ποῦ θὰ σοῦ πῶ τὰ δῶρα ποῦ μοῦφερε ὁ ἄνδρας μου;

— Μὴ μὲ κακιώσῃς, Ζουζεφία, γιατ' εἶνε ἀδύνατο νὰ σοῦ πῶ τὸ μυστικό μου. Εἶνε ἀδύνατο! γιατὶ ἂν 'ς τὸ πῶ καὶ τὸ προδόσῃς, ὁ Κατύμ εἶνε χαμένος. Καταλαβαίνεις λοιπὸν πόσο μεγάλο εἶνε!

— Καλά, καλά, μὴ μοῦ τὸ πῇς. Κι' ἐγὼ ἀπὸ ἐδῶ κι' εἰς τὸ ἑξῆς θὰ κρύβω ὅ.τι κι' ἂν ἔχω, ὅπως κρύβω τὸ πρόσωπό μου ἀπὸ τὰ μάτια τῶν γειτόνισσων.

— Μὲ κατάφερες, κατεργάρα. καὶ θὰ σοῦ πῶ δύο λέξεις... ὄχι περισσότεραις.... Ἐδῶ εἶνε... εἶνε... ἕνα ψημμένο γεράκι... ποῦ ἕνας μάγος μ' ἐσυμβούλευσε νὰ φάγω, ἂν θέλω νὰ κάμω παιδί..

— Ἀλήθεια!;

— Ναί!

— Ἀσάνη... φῶς τῶν ματιῶν μου, δός μου ἕνα κομματάκι.

— Ὄχι, Ὄχι, δὲ μπορῶ!

— Μιὰ βοῦκα μιὰ μονάχα βοῦκα, καρδιὰ τῆς καρδιᾶς μου!

— Τίποτα, οὔτε ψύχα...

— Ἀσάνη, ἀγάπη μου, ἂν μῶδινες μιὰν ἄκραν φτερούγας δὲ θὰ ἐγενόμουνα κι' ἐγὼ μάνα; Ὦ! καρδιὰ τῆς καρδιᾶς μου, δός μου νὰ φάγω λίγο, δός μου..

Κι' ἄρχισε νὰ τῆς κάνῃ τόσους ὅρκους καὶ παρακάλια, ὁποῦ ἡ σύζυγος τοῦ Κατὺμ ἐσυγκινήθηκε κι' ἀποφάσισε νὰ τῆς δώσῃ μιὰ φτεροῦγα.

— Ὦ! πόσο εἶνε ὡραία, πόσο γλυκειά!

Κι' αἱ δύο γυναῖκες ἐτρώγανε κι' ἐκυτταζοντο μ' εὐχαρίστησι.

— Πόσο θὰ μᾶς ζηλεύουνε ἡ φιλεναδες μας, ἡ Μάρκα κι' ἡ Ζουζβέϊλα!

— Θὰ μᾶς μισήσουνε... ἀλλὰ σιωπὴ Ζουζεφία! οὔτε λέξι... γιατὶ εἶνε τὸ ἀγαπητὸ γεράκι τοῦ βασιληᾶ.

— Ὦ... Ὦ!... Ἀσάνη.. εἶνε τρομερὸ μυστικό.. καὶ πῶς θὰ δικαιολογηθῇ....

— Ὁ Κατύμ; θὰ πῇ πῶς ἔφυγε. Καὶ γεμάταις χαρὰ γιὰ τὴν εὐτυχία ποῦ ταῖς περίμενε, ἐφλυαρούσανε ζωηρά, ὡς ποῦ ἔφαγαν καὶ τὰ κόκκαλα ἀκόμα τοῦ γερακιοῦ κι' ἐχωρίστηκαν.

Ἀλλὰ μὲ ὅλαις της ταῖς ὑποσχέσεις καὶ τοὺς ὅρκους δὲν μπόρεσε ἡ Ζουζεφία νὰ βασταξῇ τὸ βάρος τοῦ μυστικοῦ, κι' εἰς τὴ πρώτη της φιλεναδα ποῦ εἶδε, ἐδιηγήθηκε τὴν εὐτυχιά της συσταίνοντας, ἐννοεῖται, νὰ μείνῃ μυστικό. Δὲν εἶχε καλὰ—καλὰ βραδυάσῃ κι' ὅλος ὁ κόσμος ἐγνώριζε τὴν ἱστορία τοῦ ψημμένου καὶ φαγωμένου γερακιοῦ.

Σ τὸ μεταξὺ ὁ βασιληᾶς γυρίζει, κράζει τὸν Κατὺμ καὶ τὸν ρωτᾷ τί κάνει τὸ πουλί.

Ὁ Κατὺμ γονατίζει καὶ λέει μὲ φωνὴ δειλιασμένη.

— Τὸ γεράκι ἐπέταξε ἐκεῖ.. νά, σ' ἐκεῖνα τὰ βουνά, ποῦ χωρὶς ἄλλο θὰ τῶφαγε κανένας ἀετὸς τὸ καϋμένο....

— Ὑπομονή! εἶπεν ὁ βασιληᾶς Σήκω, Κατύμ. Ἔπρεπε νὰ προσέχῃς, ἀλλὰ τώρα τί νὰ γένῃ, πάει πλειά. Βρίσκουμε ἄλλο γεράκι.

Ἀλλὰ ὁ φθόνος δὲν ἐκοιμῶταν, ἦταν ἔξυπνος. Οἱ φίλοι τοῦ Κατύμ, οἱ ἄλλοι στρατιώταις ἐπαρουσιαστήκανε ἀμέσως 'ς τὸ βασιληᾶ, καὶ τοῦπανε τὴν ἀλήθεια.

Ὁ Νουσὶρ-Οὖμ ἐρώτησε τὴν Ἀσάνη κι' ἐκείνη ὅλο τὸ σφάλμα τὸ ρίχνει 'ς τὸν ἄνδρα της. Ὁ βασιληᾶς ἀφρίζει ἀπὸ θυμό, καλεῖ τὸν Κατὺμ καὶ τοῦ λέει:

— Εἴκοσι χρόνια σ' ἐμπιστευόμουνα σὰν τὸν ἑαυτό μου καὶ δὲν ἐντράπηκες, φαρμακερὸ φεῖδι, νὰ μοῦ κάνεις τέτοιαν ἀπάτη;· Ποῖος θὰ μὲ βεβαιώσῃ πλειά, πῶς ὅλαις σου αἱ περασμέναις ὑπηρεσίαις δὲν εἴχανε βάσι τὸ ψέμμα καὶ τὸ δόλο; Ποιὸς θὰ μὲ πείσῃ πῶς δὲν ἐπούλησες κρυφά μου ὁλάκερα κοπάδια ἀπὸ πρόβατα καὶ βώδια;··· Ἑτοιμάσου νὰ πεθάνῃς αὔριο τὴν αὐγή, ἀγνώμονα, ἀχάριστε!··· θὰ σὲ κρεμάσω γιὰ παράδειγμα τῶν ἄλλων.

* * *

Ὅλοι οἱ στρατιώταις ἐσυνωδεύσανε τὸν Κατὺμ ὡς τὴ φυλακή, ποῦ τὸν πῆγαν γιὰ νὰ περιμένῃ τὴν ὥρα τοῦ θανάτου του.

— Μὴν κλαῖς γυναῖκα, ἔλεγεν ὁ ἄτυχος 'ς τὴν Ἀσάνη ποῦ ἀδιάκοπα ἔκλαιγε. Μὴ σχίζῃς τὰ ροῦχά σου, μὴν μαδᾷς τὸ ὡραῖό σου κεφαλάκι.... Σὲ συγχωρῶ··· ἂς γίνῃ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ! Καὶ σεῖς, ἀδέλφια, ἐξακολούθησε κυτταζοντας τοὺς συντρόφους του, καθήσετε σιμά μου γιατὶ ἔχω νὰ σᾶς πῶ κᾶτι κρυφό. Νά, αὐτὸς εἶνε ὅλος μου ὁ πλοῦτος, εἶπε ἀφίνοντας ἐπάνω σ' ἕνα τραπέζι δυὸ σακκουλάκια γεμάτα ἀπὸ χρυσᾶ νομίσματα. Τώρα δὲν ἔχω πλειὰ ἀνάγκη ἀπὸ παραδες καὶ θέλω νὰ τοὺς μοιράσω σὲ ὅσους ἀγαπῶ··· Σὰν τἀκούσανε οἱ στρατιώταις ἐμαζώχτηκαν πλειότερο ὁλόγυρα 'ς τὸν Κατύμ, σ' ἐκεῖνον ποῦ ἐπρόδωκαν κι' ἐκύτταζαν ἄπληστα τὰ χρυσᾶ νομίσματα ποῦ ἐλαμποκοποῦσαν σὰν φωτιὰ ἀναμμένη.

Ὁ Κατὺμ γελῶντας μὲ πονηρία ἄρχισε νὰ χωρίζῃ μὲ μεγάλη ὑπομονὴ σὲ πολλὰ μερίδια τὸ χρυσάφι.

— Τοῦτο 'ς τὰ δεξιά, εἶπε, εἶνε τῆς γυναῖκας μου, τἄλλο 'ς τἀριστερὰ εἶνε γιὰ τοὺς συντρόφους μου, τοὺς στρατιώτας τοῦ βασιληᾶ··· καὶ τοῦτο τὸ ὕστερνὸ καὶ τὸ περσότερο εἶνε γιὰ 'κεῖνον ποῦ θὰ μοῦ τραβήξῃ τὸ σχοινί.

Οἱ στρατιώταις ἐκυτταζόνταν μεταξύ τους, ἡ λάμψι τοῦ χρυσαφιοῦ τοὺς ἐτύφλωσε τὰ μάτια, τοὺς ἐμέθυσε κι' ἔλεγαν σιγά:

— Λοιπόν, γιὰ νὰ ἰδοῦμε ... ποιὸς ἀπ' ὅλους μας; ...

— Σταθῆτε ... στάσου, πατέρα, ἐφώναξε ξάφνω ὁ μικρὸς Ἀσρέτος σπρώχνων τοὺς στρατιώτας. Θὰ καταδεχθοῦμε ἐμεῖς οἱ συγγενεῖς σου νὰ σὲ φουρκίσῃ ξένος ἄνθρωπος, κανένας ποῦ νὰ μὴ σ' ἀγαπᾷ; Ἄφησε σ' ἐμὲ τὸ χρυσάφι, πατέρα μου, κι' ἐγὼ σοῦ τραβῶ τὸ σχοινί ...

— Διέτε τὴν ὀχιά! ἐφώναξε ὁ Κατύμ. Τῶλπιζα!

Μαζεύοντας ἔπειτα μὲ ψυχρότητα τὸ χρυσάφι τὸ ξαναρίξε 'ς τὰ σακκιὰ κι' ἐξακολούθησε νὰ λέῃ.

— Τέλος πάντων, ἀδέλφια, μοῦ φαίνεται πῶς σᾶς ἀπέδειξα πλειὰ τρανὰ τὴν ἀλήθεια τῶν τριῶν παροιμιῶν: *Μὴν ἐμπιστεύεσαι τοὺς φίλους σου.—Μὴ λές μυστικὰ σὲ γυναῖκες.— Μὴν κάνῃς ψυχογυιὸ σου ξένο παιδί.*

— Ἀλήθεια ἀλήθεια, ντροπιασμένοι εἶπαν οἱ στρατιώταις.

— Αἴ! τώρα λοιπόν, ἄκακα γελῶντας εἶπεν ὁ Κατύμ, δὲν ἔχετε πλειὰ καμμία ἀφορμὴ νὰ μὲ ζηλεύετε. Γυρίζω πίσω 'ς τὸ βασιληᾶ μας, ς' τὸν ἀφέντη μου, γιὰ νὰ τὸν ὑπηρετῶ πιστὰ ὅπως καὶ πρῶτα ...

— Πῶς! καὶ τὸ γεράκι; μὲ μιὰ φωνὴ τὸν ρώτησαν ὅλοι.

— Τὸ γεράκι ζῇ κι' εἶνε φυλαγμένο σὲ καλὸ μέρος ...

Πήγαινε, Ἀσάνη, ἀγάπη μου, καρδιὰ τῆς καρδιᾶς μου, πήγαινε νὰ βρῇς τὸν βασιληᾶ καὶ νὰ τοῦ πῇς τὴν ἀλήθεια .... Γιατὶ τὸ πουλὶ ποῦ ἔφαγες ἦταν ... ἀγριόγαλλος!

Ζάκυνθος

Α-ΡΗΣ

[Ἐκ τοῦ Ἰταλικοῦ]

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑΙ ΚΑΙ ΟΔΟΙΠΟΡΙΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Πορτογαλία καὶ Πορτογάλοι.

Τὸ μικρὸν κράτος τῆς Πορτογαλίας ὑπῆρξεν ἄλλοτε ἓν τῶν ἰσχυροτέρων τῆς Εὐρώπης καὶ πατρὶς τῶν διασημοτέρων θαλασσοπόρων τῶν μετὰ παραδειγματικῆς τόλμης πλευσάντων εἰς ἀγνώστους ὠκεανούς. Ἐπὶ ἐπιφανείας ἐξισουμένης πρὸς 15 Γαλλικὰς ἐπαρχίας, ἡ Πορτογαλία ἀριθμεῖ 4,000,000 κατοίκους. Ἐὰν ὁ πληθυσμὸς της ἦτον πυκνός, ὅπως ἐν Γαλλίᾳ, θὰ περιεῖχε πλέον τῶν $6^1/_2$ ἑκατομμυρίων Εὐπορότεροι καὶ πολυπληθέστεραι εἰσὶν αἱ βόρειοι ἐπαρχίαι. Εἶνε ἀληθές, ὅτι κατὰ τὸν Μεσαίωνα οἱ κάτοικοι τῆς Πίσης, Γενούης καὶ Ἐνετίας ἐθεωροῦντο οἱ μεγαλείτεροι θαλασσοπόροι ἀλλ' οἱ Πορτογάλοι οἱ συνεχίσαντες αὐτῶν τὸ ἔργον ταχέως ἐγένοντο ἀνώτεροι αὐτῶν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΕ'. αἰῶνος καὶ πολὺ πρότερον οἱ γείτονες αὐτῶν Ἱσπανοί. Ὁ ἰνφάντης δὸν Ἐρρῖκος ὁ θαλασσοπόρος, υἱὸς τοῦ βασιλέως Ἰωάννου Α'. μεγάλην κυρίως ἔδωκεν ὤθησιν εἰς τὰς παρατόλμους ἐπιχειρήσεις αὐτῶν, ἱδρύσας ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου τοῦ Ἁγίου Βικεντίου νοτιοδυτικῶς τῆς Εὐρώπης, ναυτικὴν ἀποικίαν ἧς οἱ κάτοικοι κατεγείνοντο καὶ εἰς ὑδρογραφικὰς μελέτας. Οἱ Πορτογάλοι ἀνεκάλυψαν τὴν νῆσον Μαδέραν τὸ 1420, τὰς Ἀζορίους τὸ 1432, καὶ κατόπιν τὸ ἀκρωτήριον Bojador ἐν τῇ παραλίᾳ τοῦ Μαρόκου, τὴν Γουϊνέαν καὶ τὸ Βασίλειον Ἄγγολα. Ὁ Βαρθολεμαῖος Διάζ ὁ διάσημος θαλασσοπόρος παρετήρησε πρῶτος τὸ ἀκρωτήριον τῶν Τρικυμιῶν τὸ ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ἰωάννου κληθὲν τῆς Καλῆς Ἐλπίδος, ὁ δὲ Βάσκος Δεγάμας διῆλθε τὸ ἀκρωτήριον αὐτὸ τῆς Καλῆς Ἐλπίδος, ἐπλησίασε τὴν δυτικὴν ὄχθην τῆς Ἀφρικῆς καὶ προσωρμίσθη εἰς Καλκούταν ἀνακαλύψας οὕτω τὴν κατὰ θάλασσαν ὁδὸν πρὸς τὰς Ἰνδίας Τὸ μέγα αὐτοῦ ταξείδιον διήρκεσε δύο ἔτη καὶ τὴν 29 Ἰουλίου 1499 ἐπανῆλθεν εἰς Λισσαβῶνα. — Ὁ Καβράλ τὸ 1500 ἀνεκάλυψε τὴν Βρασιλίαν, ὁ δὲ περίπυστος Μαγελλὰν (Magalhães) Πορτογάλος ἐπίσης τὴν καταγωγήν, τὸ 1519 ἐπεχείρησε τὸν πρῶτον τῆς γῆς περίπλουν μὲ σημαίαν Ἱσπανικήν. Ὁ ῥιψοκίνδυνος περιηγητὴς καθ' ὁδὸν ἀπέθανεν, ἀλλ' εὐτυχῶς οἱ σὺν αὐτῷ ταξειδεύσαντες συνεπλήρωσαν τὴν μεγάλην ταύτην θαλασσοπορίαν. Ὁ βασιλεὺς δὸν Ἐμμανουὴλ ἐπιθυμῶν ἐπὶ μᾶλλον νὰ λαμπρύνῃ τὰς ἐπὶ τῆς βασιλείας του τελειοποιηθείσας γεωγραφικὰς ἀνακαλύψεις, ἀνήγειρε πολλὰ μοναστήρια, ἐκκλησίας, μνημεῖα κατ' ἴδιον ῥυθμόν, ὃν ἐκάλεσεν ἐκ τοῦ ὀνόματός του *Ἐμμανουήλειον*. Οὗτος ἀπετελεῖτο ἐκ τοῦ λαμπροῦ Γοτθικοῦ ῥυθμοῦ καὶ τοῦ τῆς Ἀναγεννήσεως καὶ τὰ κυριώτερα αὐτοῦ κοσμήματα ἦσαν πρότονοι, σφαῖραι, ἄγκυραι καὶ θαλάσσια ζῶα δηλ τὰ ὑπὸ τῶν περιφήμων θαλασσοπόρων χρησιμοποιηθέντα ὄργανα. Οἱ κάτοικοι τῆς Πορτογαλίας εἰσὶν ἔμφρονες, σεμνοί, τίμιοι, εὐφυεῖς καὶ εἰς ἄκρον προσηνεῖς τοὺς τρόπους. Ἐν τῇ χώρᾳ αὐτῶν ὑπάρχει μεγάλη ἀσφάλεια. ἡ ληστεία εἶνε ἄγνωστος καὶ κίβδηλα νομίσματα οὐδαμοῦ κυκλοφοροῦσιν. Οἱ Πορτογάλοι εὐκόλως μανθάνουσι ξένας γλώσσας καὶ ἰδίως τὴν Γαλλικήν, ἣν περισσότερον ὁμιλοῦσιν ἢ οἱ γείτονες αὐτῶν Ἱσπανοί. ὧν ὁ χαρακτὴρ πολὺ διαφέρει. Ἡ γλῶσσά των, ἐκ τῆς Λατινικῆς παραγομένη. διετήρησε πολλοὺς αὐτῆς τύπους. Ὁμοιάζει τῆς Ἱσπανικῆς ὡς πρὸς τὰς ῥίζας καὶ τὴν γραμματικὴν σύνταξιν. εἶνε ὅμως διάφορος κατὰ τὴν προφοράν, καθότι ἔχει πολλοὺς ἤχους πεπνιγμένους καὶ ὑπορρίνους. Ὡς ἐκ τούτου εἶνε δυσκολώτερον νὰ ὁμιλῇ τις καὶ νὰ ἐννοῇ ἢ νὰ ἀναγινώσκῃ καὶ γράφῃ.

Ἡ Γεωγραφικὴ ἑταιρία τῶν Παρισίων καὶ ὁ Elisée Reclus.

Ἐσχάτως τὸ μέγα αὐτῆς μετάλλιον ἀπένειμεν ἡ Γεωγραφικὴ Ἑταιρία εἰς τὸν Elisée Reclus, ὅστις σήμερον θεωρεῖται ὁ διασημότερος γεωγράφος τοῦ αἰῶνός μας Ἐν Γαλλίᾳ μεγάλως ἐξετιμήθη ἡ μεγάλη αὐτοῦ περισπουδαστος συγγραφὴ εἰς ἣν ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἀσχολεῖται, ἡ «Νέα παγκόσμιος γεωγραφία» του καὶ διὰ τοῦτο ἀξιοῦται ἐξαιρετικῆς τιμῆς ἐκ μέρους τῆς Γεωγραφικῆς Ἑταιρείας τῶν Παρισίων. Ὁ Elisée Reclus ἐγεννήθη τὸ 1830 ἐν Sainte Foy-la-Grande (Γιρόνδη). Ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ διασήμου Karl Ritter, τοῦ ὁποίου τὰς παραδόσεις ἠκολούθησεν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Βερολίνου καὶ γνωρίζει σχεδὸν ὅλας τὰς Εὐρωπαϊκὰς γλώσσας. Εἰς ἡλικίαν 22 ἐτῶν (1852—1857) περιηγηθεὶς τὴν Ἀγγλίαν, Ἰρλανδίαν, τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας, τὴν κεντρῴαν Ἀμερικὴν καὶ τὴν Νέαν Γρενάδαν, συνέγραψε πολλὰ ἀξιόλογα γεωγραφικὰ πονήματα γνωστὰ εἰς ὅλον τὸν πεπολιτισμένον κόσμον. Ὁ διαπρεπὴς ἐπιστήμων εὐχαριστῶν δι' ἐπιστολῆς τὴν Ἑταιρείαν ἐπὶ τῇ ἀπονεμηθείσῃ αὐτῷ τιμῇ, γράφει σὺν ἄλλοις καὶ τὰ ἑξῆς ἀξιοσημείωτα μετὰ τῆς μετριοφροσύνης ἐκείνης, ἥτις χαρακτηρίζει τοὺς ἄνδρας τοὺς ἔχοντας πραγματικὴν ἀξίαν. «Ὅταν, γράφει ἀναγινώσκω τὰ ὀνόματα ἐκείνων, μεθ' ὧν συνδέετε τὸ ἰδικόν μου μετ' ἀπορίας ἐρωτῶ, πῶς τὰ βιβλία, τῶν ὁποίων ἡ ἀξία ἐλαττοῦται ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος ἕνεκα τῆς προόδου τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων. δύνανται νὰ συγκριθῶσι πρὸς τὰς ἀνακαλύψεις τῶν μεγάλων ἐξερευνητῶν. Αἱ ἀναίμακτοι αὐτῶν κατακτήσεις, αἱ ὁποῖαι ὑπῆρξαν ἡ ἀφετηρία ὅλων τῶν μεταγενεστέρων ἐρευνῶν ὑψίστην θὰ κατέχωσι θέσιν ἐν τῇ μνήμῃ ὅλων ἀπὸ αἰῶνος εἰς αἰῶνα. Ζῶσιν ἐς ἀεὶ καὶ παρ' αὐτῶν λαμβάνω δόξαν ἐφήμερον».

Οἱ σιδηρόδρομοι τῆς Ἀμερικῆς.

Καθ' ἑκάστην σχεδὸν νέαι κατασκευάζονται σιδηροδρομικαὶ γραμμαὶ ἐν τῇ Ἀμερικανικῇ Ὁμοσπονδίᾳ. Ἡ ἔκτασις αὐτῶν σήμερον εἶνε 280.000 χιλιομέτρων, τὸ ἥμισυ τοῦ σιδηροδρομικοῦ συμπλέγματος ὁλοκλήρου τοῦ κόσμου. Ὁποία τῷ ὄντι *σιδηροδρομικὴ* πρόοδος τῶν μέσων τῆς συγκοινωνίας ἐν τῷ Νέῳ κόσμῳ!

Κ. Δ. Κ.

Η ΕΠΩΑΖΟΥΣΑ ΟΡΝΙΣ

Ἡ σκηνὴ συμβαίνει εἰς Παιδαγωγεῖον. Οἱ μαθηταὶ εἶνε εἰς τὰς τάξεις των. Ἡ αὐλὴ εἶνε ἔρημος. Εἰς τὸν ὀρνιθῶνα, ὄρνις ἐπωάζει, ἐν θαυμαστῇ καρτερίᾳ. Οὐ μακρὰν αὐτῆς χοιρίδιον ἐγκλειστον ἐκδηλοῖ διὰ τῶν γρυσμῶν του, τὸν πόθον τοῦ νὰ ἐλευθερωθῇ. Εὐτυχέστεροι αὐτοῦ, ἡ Αἶνα καὶ ἐγὼ ἐλάβομεν τὴν ἄδειαν νὰ ἐπαναλάβωμεν τὰ ζητήματα τῶν ἐξετάσεών μας εἰς τὸν κῆπον. Ἐκεῖ, ὑπὸ ἀνάδενδράδα εἰς ἀπόστασιν μέτρων τινων ἀπὸ τῆς ἐπωαζούσης ὄρνιθος ἐν ᾧ ἐκαθήμεθα, βλέπομεν αἴφνης τὴν ὄρνιθα φανεῖσαν πρὸ ἡμῶν, ἐν βλέμματι φλογερῷ, τὰς πτέρυγας ὑψωμένας ἔχουσαν, καὶ κακκάζουσαν οὕτως ἐκφραστικῶς ὥστε συμφώνως καὶ ἄνευ λεξικοῦ οὐδὲ διερμηνέως ἡρμηνεύσαμεν πάραυτα τὴν εὐγλωτίαν τοῦ ζώου, οὕτω: «Τὰ αὐγά μου κινδυνεύουσιν!» Τρέχομεν εἰς τὸν ὀρνιθῶνα καὶ πειθόμεθα ὅτι ἤμεθα ἄξιοι βραβείου διὰ τὴν ἑρμηνείαν τῆς ὀρνιθικῆς διαλέκτου. Ὁ μικρὸς χοῖρος σπάσας τὰ δεσμά του, ἤτοι τὸ ξύλον τὸ συγκρατοῦν κλειστὴν τὴν θύραν, προὐτίθετο νὰ εὐωχήσῃ λαμπρὰ μὲ τὰ αὐγά, ὅτε ἡ παρέμβασις ἡμῶν τὸν ἐστέρησε τῆς ἡδονῆς ταύτης. Εἶτα ἡ ἐπωάζουσα ὄρνις ἐπανῆλθεν εἰς τὸ Καπιτώλιόν της.

ΠΟΙΗΣΙΣ

ΕΙΣ Τ' ΑΗΔΟΝΙ.

Γιατὶ ἀηδόνι μου, γιατὶ τὰ δάση σου ν' ἀφήσῃς,
Τῆς δροσεραῖς σου κορυφαῖς, τὰ κρυσταλλένια αὐλάκια,
κ' ἦρθες ἐδῶ, τὴν ἄνοιξη γλυκὰ νὰ τραγουδήσῃς
σ' τῆς γῆς αὐτῆς τὴν ἐρημιὰ σ' τοῦ κόσμου τὰ φαρμάκια;
Ἐδῶ τὸν ἀνασταναγμὸ ἔχουν δροσάτο ἀγέρι,
τὰ δάκρυα δροσοβολῆ τῆς κλάψαις γιὰ τραγούδια,
ἀντὶς αὐγή, τρισκόταδη νυχτιὰ χωρὶς ἀστέρι
ἀντὶ γιὰ ῥόδα καὶ μυρτιαῖς ξερόχλωμα λουλούδια.
Ἐδῶ κη' ἂν βλέπουν ἄνοιξη δὲν νοιώθουν τοῦ Ἀπρίλη
τῆς χάραις, τὴ μοσχοβολή, τ' ἀγέρι, τὴ δροσιά του,
τὴ διαμαντένια φτέρη του, τὸ πράσινο τριφίλλι,
ποῦ τὴ μαυρίλα αὐτῆς τῆς γῆς σκεπάζ' ἡ φορεσιά του.
Γιατὶ ἀηδόνι μου γλυκὸ τὰ δάση σου ν' ἀφήσῃς,
κῆρθες ἐδῶ, σ' τοὺς στεναγμούς, σ' τῆς κλάψαις καὶ σ' τὰ πάθια;
Ἀντὶ ἀγάπη κη' ἄνοιξη μ' ἀνθούς, νὰ τραγουδήσῃς
θὰ 'βρῇς καρδιαῖς χωρὶς πκλμοὺς φθινόπωρο κη' ἀγκάθια.

ΦΡΕΑΤΤΕΥΣ

ΣΤΟ ΠΕΛΑΓΟ

Α

—Λιγάκι ἀκόμ', ἀγάπη μου, κάνε καρδιὰ λιγάκι!
Ἄνοιξ' τὰ μάτια, ξύπνισε!... ὤχ! μαύρη συφορά μου!
Βόηθα Χριστέ!.. Κατερινιώ, τὸ βλέπεις τὸ καβάκι;
Ξύπνισε πιά, ἐφτάσαμε, γλυκειὰ Κατερινιώ μου.
Χαμένος, κατακίτρινος ὁλόρθος μέσ' τὴ βάρκα,

Γύρω κυττάει τὸ πέλαγο μ' ἀπελπισιὰ ὁ Φώτης,
Μὰ οὐδὲ καβάκι φαίνεται, μηδὲ στεργιὰ νὰ πιάσῃ,
Μῶνε φουρτοῦνα, σκοτεινιά, καὶ κύματ' ἀγριεμένα.

—

Μέσα σὲ τέτοιο μανητό, μέσα σὲ τέτοια ἀντάρα,
Παράδερνε ἀπάντεχα μιὰ ἔρημη βαρκοῦλα.
Στὴν πλώρη της δίχως μιλιά, χλωμή, σὰν πεθαμένη
Στοῦ πιστικοῦ τὴν ἀγκαλιὰ μιὰ κόρ' εἶνε γερμένη.
Μαῦρα φορεῖ καὶ ξέπλεχ' ἀνεμίζουν τὰ μαλιά της·
Ἔχει τὰ μάτια της κλειστὰ, δὲ σειέται, δὲ μιλάει,
Μὰ κάποτε χαμόγελο τὰ χείλια της ἀφήνουν
Ὁποῦ ῥαγίζει τὴν καρδιὰ τοῦ μαύρου πιστικοῦ της.
Βλέπει ὄνειρο, πῶς ἡ βουὴ τοῦ πέλαου κι' ἡ φουρτοῦνα
Εἶνε γιορτὴ τοῦ γάμου της, κι' ἡ πλάση ἀναγαλλιάζει·
Τῆς φαίνεται πῶς ἡ βρονταῖς, ἡ ἀστραπαῖς κι' ἡ ζάλη
Εἶνε νταούλια καὶ χαραῖς, λαμπάδες καὶ τραγούδια.!..

Β'.

Δόλιο κορίτσι!.. κι' ἤτανε τόσο εὐτυχισμένο!...
Εἶχε γονειοὺς ξετίμητους κι' ἀδέρφι ἀγαπημένο,
Καὶ στοῦ σπιτιοῦ της τὰ καλὰ, μέσα σὲ χίλια χάδια
Χρυσῆ ἡ ζωή του πέρναγε μὲ γέλοια καὶ τραγούδια.
Μὰ ἡ Μοῖρα ξάφνου τόφερε καὶ χάνει τὴ μανοῦλα,
Ἄχ! τὴ μισή του τὴ ζωή, τὴ μόνη συντροφιά του,
Κ' ἡ μάνα δὲν ἐχρόνισε, χάνει καὶ τὸν πατέρα
Κι' ἐρημοσκότεινν' ὀρφανὸ στὸν κόσμο ἀπομένει.
Ἕν' ἀδερφό, 'χε πειὰ στὴ γῆ, γονειό, ζωὴ κι' ἐλπίδα
Χρυσὸ ἀδερφὸ, ὁποῦ γι' αὐτὴν ἀπόφασι ἐπῆρε
Νὰ στερηθῇ κάθε χαρά, νὰ στερηθῇ τὸν κόσμο
Καὶ μὲ τὸν ἴδρωτά του αὐτὴν νὰ θρέψῃ καὶ παντρέψῃ
Καιρὸς πολὺς ἐπέρασε, ἡ κόρη μεγαλώνει
Καὶ γίνετ' ἡ Κατερινιὼ πεντάμορφη κοπέλα
Μαυρομαλοῦσα, κόκκινη, γλυκειὰ μελαχροινοῦλα
Κι' ἤταν ἡ πρώτη τοῦ χωριοῦ στὰ κάλλη καὶ στὴ χάρι.

—

Ἀπὸ τὰ λεβεντόπουλα ποῦ θάμπωσ' ἡ θωριά της
Ἤταν κι' ὁ Φώτης, εἴκοσι χρονῶνε παλληκάρι
Θαλασσοποῦλι ἀργατικό, ξανθὸ κι' ἡλιοκαμμένο·
Ἕνα σπερνὸ ποῦ διάβαινε ἀγάλι ἀπ' τάκρογιάλι
Καὶ μὲ τὴ βάρκα γύριζε ἀπὸ τὸ ψάρεμά του
Τὴν εἶδε τὴν Κατερινιώ, σὰν τοῦ γιαλοῦ Νεραΐδα
Ξυπόλυτη, χυτόκομη καὶ ξεβραχιονισμένη
Κι' ἀπὸ τὰ βράχια τ' ἀκρινὰ ἐμάζωνε κοχύλια·
Ὁ Φώτης τὴ λιμπίζεται, ἀφήνει τὰ κουπιά του
Κι' ἀπὸ τὴν βάρκα στὴ στεργιὰ μ' ἀντάρα ξεπετιέται
—Τί θὰ τὰ κάνῃς, κόρη μου—τῆς λέει—ζηλεμένη
Αὐτὰ ποῦ τόσῳ κόβεσαι ζητῶντας νὰ μαζώξῃς;
Ἡ κόρη ἐκοκίνισε, ἀφήνει τὸ φουστάνι
Ποῦ ἀνάμεσα στὰ γόνατα κρατοῦσε μαζωμένο
Σηκώνεται, καὶ βίχνοντας στὰ κάτου τὴν ματιά της
—Ὁ ἀδερφός μου τὰ πουλεῖ, τὰ κάνει κομπολόγια
Τοῦ λέει μονάχα ντροπαλὰ καὶ σκύβει στὴ δουλειά της
Τ' ἄλλο σπερνό, κεῖ ποῦψαχνε μονάχη στ' ἀκρογιάλι,
Βρίσκει ῥιγμένο κόκκινο σακοῦλι μέσ' τὰ βράχια
Γομᾶτο ἀπὸ διαλεχτὰ κοχύλια φιλτισένια,
Μαργαριτάρια κάτασπρα καὶ κόκκινα κοράλια.
Στράφτ' ἡ χαρὰ στὴν ὄψι της, τ' ἁρπάζει μὲ λαχτάρα
«Χριστέ μου! τί θὰ βγάλουμε μὲ τοῦτα—λέει—τώρα».
Μὰ ξάφνου βλέπει πάρα 'κεῖ τὸ Φώτη μὲ τρομάρα
Καὶ τὴ θωροῦσε μὲ καῦμὸ γλυκὰ χαμογελῶντας.
Ἐντράπηκ' ἡ Κατερινιὼ καὶ τὸ σακοῦλι ἀφήνει
Καὶ μὲ πικράδα κι' ἔρωτα μαζῇ κάνει νὰ φύγῃ,
Μὰ σὰν ξεφτέρι πεταχτὸ ὁ Φώτης τήνε φτάνει
Κι' αὐτὰ τὰ λόγια ὁ 'μορφονιὸς τῆς λέει μὲ λαχτάρα:
«Γλυκειὰ Νεραΐδα τοῦ γιαλοῦ, ποῦ εἶν' ὁ βασιλιᾶς μου,
«Γιατὶ δὲν καταδέχεσαι αὐτὸ τὸ χάρισμά μου;
«Εἶμαι παιδὶ φιλότιμο καὶ τίμιο· σὲ εἶδα,
«Τέτοια κοπέλα ζηλευτή, νὰ σκύβῃς, νὰ κοπιαζῇς.
«Καὶ βάλθηκα νὰ σοῦ τὰ 'βρῶ μὲ ἴδρωτα καὶ κόπο
«Νὰ σὲ βοηθήσω. Πάρε τα, κοπέλα, μὴ φοβᾶσαι,
«Καὶ πλειὰ δὲ θὰ μὲ ξαναΐδῃς, θὰ πάω στὴ δουλειά μου
«Θὰ πάω μακρυά, στὸ πέλαγο, τὰ δίχτυα μὲ προσμένουν
«Πάρτα...νὰ τὰ πουλήσετε...δός τα τοῦ ἀδερφοῦ σου....
«...Μὰ νἄξερες, κοπέλα μου, πῶς θὲ νὰ σοῦ ταιριάζαν
«Στὸ φιλτισένιο σου λαιμὸ ἐσὺ νὰ τὰ κρεμοῦσες!...
«Ὅλαις ἡ κόρες τοῦ χωριοῦ ἐσένα θὰ ζηλεύαν
«Θὰ φάνταζες σὰν νὄσουνα σωστὴ βασιλοποῦλα,...
«Καὶ πῶς θὰ σ' ἔβλεπε γλυκὰ κι' ὁ ἀρραβωνιαστικός σου!»
Ἡ κόρη ἔγεινε φωτιά, ποτέ της τέτοια λόγια
Ἀπὸ κανεῖ δὲν ἄκουσε, μηδ' εἶδε τέτοιο πλοῦτος.
Ντρέπεται, σκύβει, δὲν κοτᾶ νὰ σκώσῃ τὴν ματιά της,
Μὰ χαμογέλοιο τρίγλυκο δίχως νὰ θέλῃ ἀφήνει.
Τότε ὁ Φώτης πλουμιστὰ γιορντάνια δύο βγαζει
Κι' ἀπὸ τὸν ἄσπρο της λαιμὸ σιγὰ τῆς τὰ κρεμάει.

Καὶ μέσ' τὴν ἥσυχη ἐρημιά, ποῦνταν στὸ περιγιάλι,
Δυὸ ζαχαρένι' ἀκούστηκαν φιλάκια.....

Γ.

Ἀγαπηθῆκαν μέ φωτιά....τοὺς ἤτανε γραφτό τους,
Ποιὸς 'μπόρεσε ποτὲ γραφτὸ στὸν κόσμο νὰ χαλάσῃ;
Κι' ὅμως τῆς κόρης ὁ ἀδερφὸς μαθαίνει τὸν καῦμό της
Κι' ἄγριο θερίο γίνεται — τόσο κακὸ τοῦ ἐφάνη
— Μωρ' σκύλλα, τὸ περίμενα ἐγὼ ἀπὸ τὰ σένα
Τὸ σπίτι μας καὶ τόνομα ἐσὺ νὰ τ' ἀτιμάσῃς;
Κύττα καλά! ἢ στὸ ἐξῆς θὰ φρονιμέψῃς πάλι,
Ἤ, πρὶν σὲ πνίξ· ἡ ἀτιμιά, μονάχος μου σὲ πνίγω!»
Ἡ κόρη τέτοια προσβολὴ κατάκαρδα τὴν 'πῆρε,
Λουφάζει κρύβει τὸν καῦμὸ στὰ βάθη τῆς καρδιᾶς της,
Καὶ τὸν καλό της ἀδερφὸ ν' ἀκούσῃ ἀποφασίζει.
Μὰ ἡ ἀγάπη μέσα της — τοῦ κάκου — μεγαλώνει,
Κι' ἡ κόρη ἡ φιλότιμη μέρα τὴ μέρα λυώνει.
Ὁ Φώτης μὲ τὴ λαῦρα του κρυφὰ τήνε τρελλαίνει
Κι' αὐτὴ καμόνεται πῶς πειὰ τὸν ξέχασε γιὰ πάντα!

—

Τῆς νύχταις ποῦνταν σιγαλιὰ καὶ τὸ χωριὸ κοιμόταν
Κι' ἡ θάλασσα καθρέφτιζε σὰν κρούσταλο τ' ἀστέρια,
Κρυφὰ—κρυφὰ ἡ Κατερινιὼ κατέβαινε στὰ βράχια
Καὶ καρτεροῦσε νὰ διαβῇ ὁ Φώτης μὲ τὴ βάρκα.
Σὲ λίγο μὲ καρδιόχτυπο ἀγνάντευ' ἀπὸ πέρα
Νὰ τρεμοσβύνῃ ἕνα μικρὸ στὸ πέλαο φαναράκι,
Ἀφιγκραζόταν φλίφλισμα κουπιοῦ νὰ πλησιάζῃ
Σίμωνε, καὶ γλυκὰ-γλυκὰ τὰ δυὸ ἀγκαλιαζόνταν.
Καὶ στὴς νυχτιᾶς τὴ σιγαλιὰ καὶ τὸ μουγγὸ σκοτάδι
Μαζὺ μὲ τ' ἄστρα τ' οὐρανοῦ ποῦ τὸ γιαλὸ φιλοῦσαν
Μὲ τ' ἀγεράκια ποῦ γλυκὰ ἐχαΐδευαν τὴν πλάση,
Χύναν τὰ δυὸ τὸν πόνο τους καὶ τὴν ἀπελπισιά τους.
«Ὦς πότε πειά, ὡς πότε πειά, γλυκειὰ Κατερινιώ μου,
«Κρυμμένη μεσ' τὰ στήθεια μας τὴν λαῦρα θὰ φυλᾶμε;
«Ἄχ! ἔλα νὰ πεταξουμε 'κεῖ κάτου στὸ χωριό μου,
«Ποῦ μᾶς προσμένουνε χαραῖς καὶ τόσαις εὐτυχίες!
«Μέσ' τὰ βουνά, στὴς ῥεμματιές, στὰ δάση, στὰ λαγκάδια
«Στ' ἀμπέλια μας, στοὺς μύλους μας, στοὺς κάμπους, στὰ κοπάδια
«Θὰ ζοῦμε σὰν ἐλεύτερα πουλάκι' ἀγαπημένα
«Δίχως τρομάρες καὶ καῦμούς, γιὰ πάντα εὐτυχισμένα.»
Λυών' ἡ καρδιὸ τῆς κοπελιᾶς, βαθειὰ ἀναστεναζει,
Σηκώνει τὸ θλιμμένο της κεφάλι, καὶ μὲ πίκρα:
— Ἄχ! θὰ πεθάνῃ, Φώτη μου, ἀπ' τὸ κακό του ὁ Γιάννης»
Τοῦ λέει καὶ μαῦρα δάκρυα στὴν ἀγκαλιά του χύνει
Σὰν χάραζ' ἡ 'Ανατολὴ κι' ὁ Γιάννης ἐξυπνοῦσε
Κι' ἐθώρει τὴν Κατερινιὼ σὲ τέτοιο κακὸ χάλι,
Χλωμή, θλιμμένη, ἀδύνατη, ἐθάρευε ὁ δόλιος
Πῶς τὴν καλὴ μανοῦλα της θυμήθ' ἡ κόρη πάλι.

Δ'.

Μαύρη νυχτιὰ τρισκόταδη τὴν πλάση ἀγκαλιάζει.
Βορειᾶς μουγγρίζει στὰ βουνά, ἡ λαγκαδιὰ βογγάει,
Φυσομανάει τὸ πέλαγο, μαῦρο, φουρτουνιασμένο.
Καὶ στ' ἄγρια βράχια σκίζεται κ' ἀφρίζει μανιασμένο
Μεσάνυχτα! Τρισκόταδο! Ἐρημιά! Ἄστρο κανένα
Δὲ φαίνεται στὸν οὐρανὸ νὰ χύνῃ λίγη ἐλπίδα!
Λουφάζει ὅλο τὸ χωριὸ μέσα σὲ τέτοι' ἀντάρα,
Ψυχὴ δὲ φαίνεται καμμιά, ὅλα βαθειὰ κοιμοῦνται.
Μονάχα πέρα, μακρυὰ στὸ ἔρημ' ἀκρογιάλι
Μικρὴ βαρκοῦλα δέρνεται, δεμένη ἀπῶνα βράχο.
Στὴν πλώρη της ξαπλώνεται μία ἄρρωστη κοπέλα
Καὶ κλαίει, κλαίει ἀδιάκοπα' κι' ὕστερ' ἀποκοιμιέται
Καὶ δίπλα παραστέκεται ὁλόρθο παλληκάρι,
Καὶ μὲ τρομάρα καρτερᾷ νὰ πάψῃ ἡ φουρτοῦνα.
Μὰ πάει νὰ φέξ' ἡ χαραυγὴ κι' ἐκείνη ὅλο θεριώνει!...
Ἀπλώνει τότε τὸ πανί, κόβει τὸ παλαμάρι
Σταυροκοπιέται δύο φοραῖς, «βόηθα Χριστέ μου» λέει

—

Καὶ σὲ λιγάκι ἀνοίγεται στὸ πέλαγο ἡ βάρκα.
Ὁ Φώτης κι' ἡ Κατερινιὼ φεύγουν μακρυὰ νὰ πᾶνε,
Ἐκεῖ ποῦ τοὺς προσμένουνε ἡ τόσαις εὐτυχίαις.
Μὰ ἡ κοπέλα εἶν' ἄρρωστη βαρειά, τρέμει σὰν φύλλο,
Ἔχει κλειστὰ τὰ μάτια της καὶ κλαίει καὶ στενάζει.
Ἄχ! πῶς νὰ μὴν εἶν' ἄρρωστη! καρδιὰ δὲν ἔχ' ἡ ἔρμη,
Γιατὶ ἕνα χρόνο μέσα της πολέμισαν μὲ λύσσα
Ὁ ἀδερφός της ὁ καλὸς καὶ μαῦρος πιστικός της
Καὶ τῆς τὴν ἐμαράνανε, τῆς πῆραν τὴ ζωή της.
Ἐχλώμιασε, χανότανε μέρα μὲ τὴν ἡμέρα
Καὶ ἔλυωνε στὰ πόδια της — κι' ὅμως χαμογελοῦσε
Γιατ' εἶχε πάρει ἀπόφασι νὰ σβύσῃ, νὰ πεθάνῃ
Καὶ νὰ γλυτώσῃ καὶ τοὺς δυὸ καὶ πιστικὸ κ' ἀδρέφι.
Μὰ ἡ ἀγάπ' ἡ φλογερὴ ὁπρῦχει χίλια μάτια
Δείχνει στὸ Φώτη γλίγωρα τὴ μαύρη ἀπόφασί της
Κι' ὅ,τι τοῦ κρύβουν μυστικὸ τὰ ὁλόχλωμά της χείλια

Τὸ βλέπει ὁλοφάνερα αὐτὸς μεσ' τὴν ψυχή της.
Καὶ—«Τέτοιο κρῖμ' ἀσχώρετο, τέτοιο κακὸ μεγάλο,
«Κατερινιώ μου, ὁ Θεὸς δὲ θέλει νὰ τὸ κάνῃς.
«Κάλλιο μαζῇ νὰ μᾶς δεχθῇ τὸ κῦμα τοῦ πελάγου
«Παρὰ ποτέ μου νὰ σὲ ἰδῶ γιὰ μένα νὰ πεθάνῃς!»
Καὶ μιὰ νυχτιὰ τοῦ περσυνοῦ χειμῶν' ἀγριεμένη,
Ἐκεῖ ποῦ τὴν ἀγκάλιαζε, στὴν φλόγα του ἀπάνου
Χαμένη κι' ἄρρωστη, μὲ μιᾶς, ὁ Φώτης τὴν ἁρπάζει
Καὶ τήνε πάει στὴν βάρκα του, κανένα μὴ ψηφῶντας.
«Ἐδῶ!—τῆς λέει — ἂν βροντᾷ ὁ οὐρανὸς κ' ἀστράφτει
«Ἂν ὅλ' ἡ πλάση θέριωσε καὶ θέλει νὰ μᾶς φάῃ,
«Εἶν' ἄγια, ἡ ἀγάπη μας καὶ δὲ θὰ μᾶς ἀφήσῃ,
«Εἶν' πειὸ μεγάλ' ἡ ἀγάπη μας κι αὐτὴ θὲ νὰ νικήσῃ.

Ε'.

Ὥραις περνοῦν ἀτέλειωτες, χαράζει, ξημερώνει
Μὰ ἡ φουρτοῦνα ὅσω πάει καὶ πειὸ πολὺ ἀγριεύει
Μέσ' τ' ἀνοιχτὸ τὸ πέλαγο ἡ βάρκα παραδέρνει
Τώρα πετᾷ στὰ νέφελα καὶ τώρα θὰ βουλιάζῃ.
Ξάφνου ἕνα κῦμα θεόρατο, μαῦρο βουνό, ἀφρισμένο
Φυσομανόντας ἔρχεται σὰν νᾶνε στοιχειωμένο,
Καὶ στὴ βαρκοῦλα χύνεται μὲ μουγγρητὸ μεγάλο
Τήνε περνᾷ καὶ ξεπηδᾷ ἀπὸ τὴν ἄλλη ἄκρη
Τότε ὁ Φώτης μονομιᾶς πετιέται μὲ τρομάρα
Γύρω νὰ ἰδῇ τὸ πέλαγο, ποῦ βρίσκεται νὰ νοιώσῃ
Γιατὶ ἕνα ἠμερόνυχτο δὲ σήκωσε κεφάλι.
Μῶν κύταε τὴν ἀγάπη του νὰ σώσῃ ἀπὸ τὸ χάρο.
Βλέπει τριγύρω.... πέλαγο ἀτέλειωτο νὰ ἁπλώνῃ,
Κύματα νὰ σηκώνουνται βουνὰ καὶ νὰ μουγγρίζουν...
Στεργιὰ καὶ κάβος πουθενὰ δὲ φαίνεται νὰ πιάσῃ!
Τηράει ψηλᾷ τὸν οὐρανό... τρισκόταδη μαυρίλα!..
Νοιώθει ποῦ ἡ βάρκα δὲν κινᾷ καὶ πῶς μπροστὰ δὲν πάει
Μῶν παραδέρνει ἀπάντεχα καὶ γέρνει ἐδῶθε κεῖθε,
Κυτάει, καὶ βλέπει τὸ πανὶ κομμάτια γενομένο!
Πάει στὸ τιμόνι... ἄχ! κι' αὐτὸ τὸ πῆρε ἡ φουρτοῦνα..
Ὁλόρθος, κατακίτρινος, χαμένος, μακρυά του
Σκροπάει μὲ μαύρη ἀπελπισιὰ ὁ Φώτης τὴν ματιά του
Ἄσπρο πανὶ στὴ σκοτεινιὰ ζητῶντας νὰ γναντέψῃ
Γιατὶ αὐτὸ τοῦ ἀπόμεινε μονάχη του ἐλπίδα.
Μὲ καρδιοκτύπι κἄποτε τὸ μάτι του στηλώνει
Σ' ἓν ἄσπρο πρᾶμα ποῦ μακρυὰ προβάλλει στὴ μαυρίλα
Μ' αὐτὸ εἶν' τῆς θάλασσας ἀφρός... καὶ σὲ λιγάκι λυώνει
Καὶ πέφτει πάλι ὁ ἄμοιρος στὴν πρώτη ἀπελπισιά του!
Ξεσκίζοντας τὰ στήθεια του, τραβῶντας τὰ μαλιά του
Βλέπει τοὺς γλάρους κι' ἀπ' αὐτοὺς ζητάει πειὰ βοήθεια
Μὰ θυμωμένοι καὶ βουβοὶ ἐκεῖνοι τριγυρνοῦνε
Ὡσὰν κι' αὐτοὶ νὰ θέλουνε γιὰ νὰ τοὺς καταπιοῦνε!
Σὰν εἶδε πειὰ πῶς ἤτανε παντοῦ ἀπελπισία.
Γυρνᾷ καὶ ῥίχνει τὴ μιαιὰ στὴν δόλια πιστικιά του
Καὶ τὴν θωρεῖ ἀκίνητη, καταχλωμη, χαμένη
Νὰ κεῖτεται δίχως μαλιὰ στὸν πάτο ξαπλωμένη.
Ξεφρενιασμένος χύνεται, σφιχτὰ τὴν ἀγκαλιάζει
Τὴν σεῖ' μεσ' τὴν ἀγκάλη του, μ' ἀντάρα τῆς φωνάζει
Τήνε φιλεῖ..τήνε φιλεῖ..τοῦ κάκου ὅ,τι κι' ἂν κάνῃ
Ἡ ἄμοιρη Κατερινιὼ ἤτανε πεθαμένη!

. . . . . .

Τὴν ἄλλη μέρα, ἕνας ψαρᾶς ποῦ πέρναε τραγουδῶντας,
Σὲ κάτι βράχια, μακρυα, καὶ σ' ἕνα ἐρημονῆσι,
Βλέπει μιὰ βάρκα ἔρημη, κομάτια γενομένη
Ποῦ ἡ φουρτοῦνα ἡ χτεσινὴ τὴν εἶχε ῥίξει ὄξω.
Ψυχὴ δὲ βλέπει οὐδὲ γροικᾷ τρογύρω της γιὰ μέσα
Οὐδὲ κανένας ἔμαθε ποιὸς ἦταν μέσα ναύτης.
Φαίνεται, πῶς τὰ δυὸ κορμιὰ μαζῇ ἀγκαλιασμένα
Τοῦ ἀγαπημένου ζευγαριοῦ, ποῦ ἦταν μέσ' τὴν βάρκα.
Κανένα κῦμα τοῦ γιαλοῦ σπλαχνίστηκε, τὰ 'πῆρε
Καὶ στὴς σπηλιαὶς τοῦ πέλαγου τὰ πῆγε τῆς γαλάζες
Καὶ κεῖ ἡ Νεραΐδες ἡ ξανθαίς, ἀφροστεφανωμέναις
Στὴν ἀμουδιὰ θὰ στήσανε χορὸ καὶ τὰ παντρέψαν.

Ἀπρίλιος 1892

ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΣ Ι. ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΗΣ